

# **ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**  
для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «магістр»  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
за спеціальністю D3 «Менеджмент»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»  
Кафедра земельного, екологічного та енергетичного права

# **ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**  
для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «магістр»  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
за спеціальністю D3 «Менеджмент»

Електронне видання на CD-ROM

Луцьк  
Вежа-Друк  
2025

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Національного університету «Одеська юридична академія»  
(протокол № 8 від 29.08.2025 року)

**Рецензенти:**

**Курман Тетяна Вікторівна** – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

**Черемнова Антоніна Іванівна** – кандидатка юридичних наук, доцентка, вчений секретар Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України.

**Інституційне забезпечення екологічних ініціатив:** навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» Нац. ун-ту «Одес. юрид. академія», спец. D3 «Менеджмент» / к. ю. н., доц. Л. А. Канівець, д. ю. н., проф. Т. Є. Харитоновна, д. ю. н., проф. Х. А. Григор'єва [та ін.] – Луцьк : Вежа-Друк, 2025. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 1,06 Мб.

ISBN 978-966-940-622-4

Навчально-методичний посібник містить завдання до практичних занять і самостійних робіт, теоретичні відомості з детальним описом матеріалу та питання для підсумкового контролю. Призначений для здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» за спеціальністю D3 «Менеджмент» з метою закріплення лекційного матеріалу і підготовки до практичних і самостійних занять з дисципліни «Інституційне забезпечення екологічних ініціатив».

**УДК 502.1 (073.8)**

ISBN 978-966-940-622-4

© Національний університет  
Одеська юридична академія, 2025

**Відповідальні за випуск:**

**Харитоновна Т. Є.** – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА»;

**Канівець Л. А.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА».

**Розробники та укладачі:**

**Канівець Л. А.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-8866-4527);

**Харитоновна Т. Є.** - докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-7998-5089);

**Григор'єва Х. А.** – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0001-7659-2178);

**Заверюха М. М.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-3111-1921);

**Караханян К. М.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0003-4927-4558);

**Платонова Є. О.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-5688-7857);

**Чумаченко І. Є.** – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0003-0682-6404);

# 1. ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

## 1.1. Анотація навчальної дисципліни

Дисципліна присвячена дослідженню механізму інституційного забезпечення екологічних ініціатив, зокрема: з'ясуванню сутності та системи інституційного забезпечення екологічних ініціатив у контексті сталого розвитку; вивченню питань щодо реалізації екологічної політики в Україні, особливостей формування екологічної інноваційної політики; аналізу державної системи екологічного управління, повноважень органів і здійснюваних ними функцій у сфері природокористування і охорони, особливостей впровадження цифрових інноваційних підходів у систему екологічного управління; дослідженню механізму запровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси, особливостей реалізації екологічних інновацій на підприємстві, заходів стимулювання суб'єктів до запровадження інноваційних технологій та публічно-приватного партнерства у механізмі забезпечення екологізації господарської діяльності; висвітленню взаємодії публічної влади з інститутами громадянського суспільства і їх ролі у формуванні екологічної держави; аналізу кліматичних ініціатив у системі заходів пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до таких змін; визначенню спеціальних сфер впровадження екологічних ініціатив, спрямованих на забезпечення збереження і відновлення екосистем тощо. Викладання навчальної дисципліни відображає концептуальні положення подальшого розвитку та ефективності інституційного забезпечення екологічних ініціатив з урахуванням сучасних наукових досліджень. Значна кількість практичних занять, передбачених курсом, сприяє формуванню і закріпленню знань щодо особливостей інституційного забезпечення розробки і впровадження ініціатив у сфері охорони довкілля. Опанування курсом формує практичні навички щодо інституційного механізму забезпечення екологічних ініціатив та екологічних інновацій в Україні, шляхів оптимізації взаємовідносин з природним середовищем, підвищення ефективності природокористування та охорони довкілля.

## 1.2. Мета і завдання навчальної дисципліни

**Метою** навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти необхідних фахових знань, умінь та навичок з питань впровадження екологічних ініціатив, визначення системи їх інституційного забезпечення, закономірностей і особливостей реалізації у сучасних умовах.

**За результатами вивчення навчальної дисципліни здобувач має знати:** теоретичні та прикладні засади комплексного аналізу практичних ситуацій,

основ та технологій прийняття управлінських рішень, враховуючи вимоги чинного законодавства.

**За результатами вивчення навчальної дисципліни здобувач має вміти:** здійснювати ефективне забезпечення управління інноваціями, ресурсами, ризиками, проектами з застосовуванням сучасних моделей, підходів та технологій, враховуючи вимоги чинного законодавства, міжнародного досвіду при проектуванні та реорганізації управлінських та загальноорганізаційних структур; уміти розробляти і забезпечувати реалізацію програмних документів щодо інституційного забезпечення екологічних ініціатив, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід.

### **1.3. Форми і методи викладання навчальної дисципліни**

**Формами і методами викладання навчальної дисципліни є:** читання лекційного курсу, проведення практичних занять викладачами, виконання здобувачами самостійної роботи за відповідними темами та обсягами, визначеними викладачами навчальної дисципліни, а також проведення індивідуальних і групових консультацій з академічними та окремими групами здобувачів.

**Лекційний** курс охоплює найбільш науково актуальні проблеми, практично значущі і ускладнені питання. У зв'язку з цим звертаємо увагу на те, що лекції можуть читатися не за всіма темами і не з усіх питань тематики програми навчальної дисципліни.

**Практичні заняття** є однією з основних форм навчання при викладанні курсу «Інституційне забезпечення екологічних ініціатив». Їх мета полягає у засвоєнні теоретичних положень і відпрацюванні навичок шляхом розв'язання задач для вирішення конкретних питань, що виникають на практиці.

**Самостійна робота здобувачів** є засобом оволодіння навчальним матеріалом, яка охоплює підготовку до практичних занять шляхом виконання індивідуальних завдань (розв'язання конкретних задач) поза аудиторними заняттями. В організації самостійної роботи істотну допомогу здобувачам можуть надати індивідуальні та групові консультації. Найбільш результативними видами самостійної роботи є написання творчих робіт (наукових доповідей, есе), вирішення практичних завдань (кейсів), з якими здобувачі мають звітувати у встановленому порядку.

## 2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

| Найменування теми                                                                                                           | Лекційні заняття (год.) |               | Практичні заняття (год.) |               | Самостійна робота (год.) |               |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------|--------------------------|---------------|--------------------------|---------------|
|                                                                                                                             | денна<br>ф/н            | заочна<br>ф/н | денна<br>ф/н             | заочна<br>ф/н | денна<br>ф/н             | заочна<br>ф/н |
| Тема 1. Екологічні ініціативи у контексті сталого розвитку                                                                  | 2                       | 2             | 2                        | -             | 5                        | 5             |
| Тема 2. Інституційно-організаційне забезпечення екологічних ініціатив в Україні                                             | 2                       | 2             | 4                        | 2             | 5                        | 10            |
| Тема 3. Взаємодія органів публічної влади та бізнес-структур у процесі впровадження екологічних рішень                      | 2                       | -             | 2                        | -             | 5                        | 5             |
| Тема 4. Залучення громадськості у процеси прийняття екологічно значимих рішень та її роль у становленні екологічної держави | -                       | -             | 2                        | -             | 5                        | 5             |
| Тема 5. Інституційно-правове забезпечення процесу адаптації до кліматичних змін                                             | 2                       | 2             | 4                        | -             | 5                        | 10            |
| Тема 6. Використання альтернативних джерел енергії в Україні                                                                | 2                       | -             | 2                        | -             | 5                        | 10            |
| Тема 7. Спеціальні сфери впровадження екологічних ініціатив                                                                 | -                       | -             | 2                        | 2             | 5                        | 10            |
| Тема 8. Механізм «зеленого» відновлення України                                                                             | -                       | -             | 2                        | -             | 5                        | 5             |
| <b>Всього</b>                                                                                                               | <b>10</b>               | <b>6</b>      | <b>20</b>                | <b>4</b>      | <b>40</b>                | <b>60</b>     |

### **3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

#### **Тема 1. ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

1. Поняття екосистеми та особливості впровадження концепції екосистемних послуг як основи сталого розвитку: характеристика основних екологічних загроз і викликів в умовах глобалізації.

2. Екологічні ініціативи та екологічні інновації: поняття, взаємозв'язок і класифікація.

3. Поняття, сутність та система інституційного забезпечення екологічних ініціатив.

4. Нормативно-правові засади запровадження екосистемного підходу у державну екологічну політику: особливості формування екологічної інноваційної політики.

5. Регіональна і місцева екологічна політика та механізм її реалізації.

6. Інституційний напрямок у механізмі забезпечення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля, збереження і відновлення екосистем: міжнародні та регіональні міжурядові організації.

Термін «екосистема» у відповідності до Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 1992 року означає динамічний комплекс угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле. Даним міжнародним документом закріплено положення про збереження і відновлення екосистем, покладено обов'язки на Договірні Сторони: сприяти захисту екосистеми, природних місць мешкання і збереженню життєздатних популяцій видів у природних умовах (d); приймати заходи щодо реабілітації і відновлення деградованих екосистем і сприяти відновленню видів, які є під загрозою, зокрема, шляхом розробки і здійснення планів та інших стратегій раціонального використання (f); запобігати впровадженню чужорідних видів, які загрожують екосистемам, місцям мешкання або видам, контролювати або знищувати такі чужорідні види (h).

Ратифікувавши Конвенцію про охорону біорізноманіття та інші міжнародно-правові акти, Україна взяла на себе зобов'язання щодо збереження і відновлення екосистем та впровадження екосистемного підходу в національне екологічне законодавство та право, що, серед іншого, передбачає визнання

екосистеми об'єктом еколого-правового регулювання на законодавчому рівні та в науці<sup>1</sup>.

Екосистемні послуги – це всі корисні властивості та вигоди, які людина може отримати від природи. Від екосистемних послуг залежить задоволення фундаментальних потреб людини в середовищі існування й продуктах харчування, а отже від них прямо залежить рівень життя. Знання про екосистемні послуги необхідні, щоб люди розуміли, наскільки важливим у їхньому житті є збереження біорізноманіття й підтримання природних процесів у довкіллі. Дослідження екосистемних послуг важливе для ухвалення рішень, що можуть вплинути на природні екосистеми. Адже від збереження екосистем, їхніх компонентів та біорізноманіття, загалом, залежить підтримання економічних можливостей та забезпечення середовища існування людей<sup>2</sup>.

Особливо зазначене питання актуалізується нині через численні екологічні проблеми і виклики. Руйнівний вплив на довкілля нашої держави обумовлений, передусім, процесами глобалізації, зміною клімату, необхідністю адаптації до таких змін у різних сферах людської діяльності. За сучасних умов дестабілізуючий вплив зазначених процесів має тенденцію до посилення через військові дії, зумовлені російською збройною агресією. Адже через вибухи і пожежі, спричинені бойовими діями, спалювання пального для військової техніки вивільняються в атмосферу великі обсяги CO<sub>2</sub> та інших забруднюючих речовин. Однією із ключових проблем є проблема промислового забруднення, пов'язана з інтенсивним розвитком промислового виробництва, використанням викопних видів палива та нафти задля виробництва енергії, що у сукупності призводить до збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Концепція екосистемних послуг є перспективним і затребуваним напрямом, що потребує подальшого розроблення. Указана концепція набуває достатньої публічності в медійному просторі України, але суттєвих практичних дій щодо її впровадження зроблено не було, хоча це питання, безперечно, набуває особливої актуальності в сучасних умовах і є вкрай необхідним для реальної оцінки та повного відшкодування збитків, які РФ завдає довкіллю нашої держави внаслідок збройної агресії. Нинішня ситуація може стати певним «каталізатором» процесу впровадження цієї концепції за рахунок

---

<sup>1</sup> Суєтнов Є. П. Екосистема як об'єкт екологічного права крізь призму впровадження екосистемного підходу. *Проблеми законності*. 2020. № 150. С. 109

<sup>2</sup> Василюк О., Ільмінська Л. Екосистемні послуги. Огляд. 2020. С. 3. URL: [https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/EcoPoslugy\\_web\\_new.pdf](https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/EcoPoslugy_web_new.pdf).

вираження всіх природних благ у грошовому еквіваленті та усвідомлення того, що ми реально втрачаємо<sup>1</sup>.

Екологічні ініціативи тісно пов'язані з інноваціями, оскільки саме інновації дозволяють розробляти та впроваджувати нові, екологічно безпечні продукти, процеси та послуги, зменшуючи негативний вплив на довкілля. Співвідношення полягає в тому, що екологічні ініціативи задають цілі та напрямки для інноваційної діяльності, а інновації є механізмом їх реалізації, що сприяє сталому розвитку. Без екологічних ініціатив інноваційна діяльність може бути менш цілеспрямованою, а без інновацій – екологічні ініціативи залишаться лише деклараціями, не маючи практичного втілення.

Термін «інновації» у значенні Закону України «Про інноваційну діяльність» визначаються як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Екологічні інновації, на думку дослідників, охоплюють широкий спектр технологічних, організаційних і продуктових змін, спрямованих на зменшення екологічного навантаження та підвищення ефективності використання природних ресурсів<sup>2</sup>.

Екологічні інновації передбачають впровадження будь-яких нових або суттєво поліпшених продукції, процесів, послуг, організаційних змін, що сприяють зменшенню використання шкідливих речовин і природних ресурсів (матеріалів, енергії, води) на всіх стадіях їх руху від виробництва до кінцевого споживання. Перевагою еко-інновацій є їх багатогранний характер, поєднання інструментарію інноваційної та екологічної політики, що прискорює появу нестандартних рішень та забезпечує на практиці більш тісну взаємодію економіки та природного середовища<sup>3</sup>.

Під зеленими інноваціями у доктрині розуміються нововведення, технології, продукти або практики, які спрямовані на зниження негативного впливу на довкілля і підвищення сталості, що передбачають розвиток нових або поліпшення існуючих процесів з метою зменшення використання природних ресурсів, зниження викидів шкідливих речовин, збільшення

---

<sup>1</sup> Суєтнов Є. П. Впровадження концепції екосистемних послуг в екологічне законодавство України: сучасний стан та перспективи. *Проблеми законності*. 2024. № 164. С. 93

<sup>2</sup> Олійник І. В., Дмитрієв Д. В., Сагайдак О. М. Екологічні інновації та їх вплив на конкурентоспроможність регіонального бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5744-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5662-1-10-20250422.pdf>

<sup>3</sup> Мусіна Л. А., Кваша Т. К. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України: монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2017. С. 7

енергоефективності, поліпшення управління відходами та сприяння відновлюваній енергетиці<sup>1</sup>.

Еколого-інноваційна діяльність підприємства передбачає два напрямки: 1-й пов'язаний із підвищенням екологічної безпеки процесу виробництва; 2-й обумовлений результатами виробничої діяльності, тобто виробництвом екологічно безпечної продукції (послуг). Впровадження екологічних нововведень потребує створення певної сукупності умов: приведення діяльності підприємства у відповідність до екологічних стандартів і вимог; розробки і виробництва нових якісних екологобезпечних продуктів і послуг, формування сучасних бізнес-моделей з урахуванням комплексу природоохоронних заходів<sup>2</sup>.

Інституційну основу будь-яких суспільних відносин створюють, з одного боку, нормативно-правова база, а з іншого – збалансована система установ (інституцій). Процес становлення механізму інституційного забезпечення природоохоронної діяльності започаткований прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року, віднайшов свій подальший розвиток у законах України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року, «Про основні засади державної кліматичної політики» від 8 жовтня 2024 року та інших нормативно-правових актах.

Укріплення інституційної спроможності щодо планування, моніторингу та оцінки ефективності впровадження екологічної політики, запровадження принципів належного екологічного врядування визначено у числі стратегічних цілей державної екологічної політики. Актуальність проблеми захисту довкілля, необхідність розв'язання екологічних проблем, у тому числі, шляхом відновлення і збереження екосистем обумовлює необхідність посилення ефективності механізму інституційного забезпечення екологічних ініціатив, визначальну роль у якому відведено державі. Механізм інституційного забезпечення екологічних ініціатив поєднує наступні складові, що утворюють його систему: інституційно-правову, представлену сукупністю нормативно-правових актів, що забезпечують правове регулювання відповідного виду відносин; інституційно-організаційну як систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів у зазначеній сфері.

Впровадження екосистемного підходу в галузеву політику та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління визначено

---

<sup>1</sup> Стрілець В. Ю., Гаращенко Б. В., Соколовський В. Р. Зелені інновації як каталізатор інноваційних змін в системі управління підприємством. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 48. С. 77

<sup>2</sup> Літвак О. А. Еколого-інноваційна діяльність підприємств як складова частина біоекономічного розвитку. *Екологічні науки*. № 5. С. 33, 35

метою державної екологічної політики, що ґрунтується на необхідності впровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку держави. Відповідно до розділу «А» додатку до рішення V/6, прийнятому на П'ятій нараді Конференції Сторін Конвенції про охорону біорізноманіття, яка проходила у м. Найробі з 15 по 26 травня 2000 року, екосистемний підхід визначається стратегію комплексного управління земельними, водними і живими ресурсами, яка забезпечує їх збереження і стале використання на справедливій основі. Цей підхід ґрунтується на застосуванні наукової методології, яка охоплює всі рівні біологічної організації, включаючи структури, процеси, функції та взаємозв'язки між організмами та їхнім навколишнім середовищем. Науковцями пропонується за аналогією з екологізацією права та законодавства, що в загальному вигляді являє собою процес впровадження еколого-правових принципів і норм в усі галузі права та відповідне законодавство, що регулює діяльність людини, пов'язану з впливом на довкілля, процес впровадження екосистемного підходу в правове регулювання екологічних відносин визначати «екосистемізацією»<sup>1</sup>.

Створення умов для динамічного, збалансованого розвитку держави і її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, створення безпечних умов, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання визначено метою державної регіональної політики<sup>2</sup>, що базується на засадах законності, співробітництва, паритетності, відкритості, субсидіарності, координації, інтегрованого розвитку та ін. Техногенне навантаження на навколишнє природне середовище є нерівномірне, що обумовлено відмінностями соціально-економічного розвитку регіонів. Положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, національні плани дій інтегруються в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізуються на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища, на основі яких розробляються місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилення значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначення напрямів її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки.

---

<sup>1</sup> Суетнов Є. П. «Екосистемізація» об'єктів екологічного права в контексті впровадження та реалізації екосистемного підходу. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 134-135

<sup>2</sup> Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 90

Україна бере активну участь у міжнародному співробітництві у галузі охорони навколишнього природного середовища. Інституційний напрямок у міжнародному співробітництві з охорони довкілля передбачає діяльність міжнародних та регіональних міжурядових організацій, які розробляють і впроваджують екологічні стратегії, угоди та стандарти, сприяючи збереженню екосистем та раціональному використанню природних ресурсів на глобальному та регіональному рівнях. До таких організацій належать ООН та її спеціалізовані установи, а також інші структури, завданням яких є вирішення екологічних проблем. Так з питань стимулювання використання альтернативних джерел енергії вагомий внесок здійснює Міжнародне енергетичне агентство (МЕА), що є міжурядовою організацією, створеною у 1974 році; Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії (IRENA), функціонування якого розпочато з 2011 року; Енергетичне співтовариство, Договір про заснування якого підписано у 2005 році та інші.

## **Тема 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ**

1. Державна система екологічного управління та її значення для формування екологічної держави.
2. Система органів державного екологічного управління спеціальної компетенції, їх повноваження.
3. Основні функції державного екологічного управління: екологічне планування, моніторинг довкілля, державний облік у галузі природокористування та природоохорони, оцінка впливу на довкілля, нормування, екологічне інформування, екологічний аудит, екологічний контроль тощо.
4. Повноваження та функції органів місцевого самоврядування, їх роль у впровадженні екологічних ініціатив.
5. Повноваження органів управління щодо вирішення спорів у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля як інструмент забезпечення якісного життєвого середовища.
6. Цифрова трансформація та впровадження цифрових інноваційних підходів у систему екологічного управління.

Державі відведено важливу роль у врегулюванні екологічної кризи. Здійснюючи екологічну функцію, держава формує та реалізовує державну екологічну політику. У наукових працях відмічається особливе значення політики і екології, їх взаємозв'язку. Екологія стає сферою політичних інтересів

і рішень, а політика дедалі більше враховує екологічні чинники. Внаслідок чого еколого-значущі суспільні відносини набувають політичного змісту, а політична діяльність набуває екологічного значення<sup>1</sup>.

Екологічна політика держави реалізується через систему державного екологічного управління. Серед стратегічних цілей державної екологічної політики визначено укріплення інституційної спроможності щодо планування, моніторингу та оцінки ефективності впровадження екологічної політики, запровадження принципів належного екологічного врядування<sup>2</sup>, результатом чого має стати створення ефективної, прозорої, відкритої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (е-врядування), що здатна реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на забезпечення сталого розвитку.

Мета управління у сфері охорони навколишнього природного середовища полягає у реалізації законодавства, контролі за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпеченні проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища<sup>3</sup>.

Структуру системи державного управління дослідники пов'язують з наявністю відповідних елементів як: суб'єкт управління (державні органи, здебільшого – органи виконавчої влади); об'єкти управління (сфери суспільного життя, що знаходяться під організуючим впливом держави; управлінська діяльність (процес) – певні суспільні відносини, через які реалізуються прямі (зворотні) зв'язки між суб'єктами і об'єктами управління.

За загальним правилом, відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюють Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ради та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, державні органи по охороні навколишнього природного середовища і використанню природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України.

Загальновизнаним є те, що усі ці органи створюють певну систему, яка визначає їх структуру. Однак різняться між собою за правовим статусом, повноваженнями і функціями, які виконують в екологічній сфері. Перш за все

<sup>1</sup> Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти): моногр. Д.: Національний гірничий університет, 2012. С. 6, 13

<sup>2</sup> Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 16. Ст. 70.

<sup>3</sup> Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546

це можуть бути органи, які здійснюють загальне управління в усіх сферах діяльності держави, в тому числі і забезпечують виконання управлінських функцій в екологічній сфері: як до прикладу Кабінет Міністрів України. Інші, приміром, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, здійснюють безпосередньо екологічне управління, що становить мету їх діяльності. Ще одну групу суб'єктів становитимуть ті, які виконують управлінську діяльність в екологічній сфері у процесі здійснення суміжної діяльності, яка є для них основною (Державна служба України з надзвичайних ситуацій). Цим і обґрунтовується загальноприйнятий у теорії поділ державних органів, що здійснюють управління, на органи загальної та спеціальної компетенції.

Існує підхід, за яким державне екологічне управління здійснюється лише органами виконавчої влади. За іншим твердженням – державне управління охороною навколишнього середовища реалізується через усю систему органів державної влади (законодавчу, виконавчу, судову): Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також органи судової влади.

Самостійність місцевого самоврядування, що конституційно гарантується державою, є найважливішою характерною ознакою цього виду публічної влади та знаходить своє відображення у правовій, організаційній та матеріально-фінансовій самостійності, в організаційній відокремленості органів місцевого самоврядування у загальній системі управління суспільством<sup>1</sup>. Повноваження місцевих рад у галузі екології на законодавчому рівні в узагальненому вигляді визначені у ст. 15 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». За змістом зазначеної норми на них покладена відповідальність за стан довкілля на своїх території, у зв'язку з чим місцеві ради, зокрема: забезпечують реалізацію екологічної політики України, екологічних прав громадян; затверджують з урахуванням екологічних вимог проекти планування і забудови населених пунктів, їх генеральні плани та схеми промислових вузлів; видають (переоформлюють, видають дублікати, припиняють дію) дозволи на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення у випадках, передбачених законом; затверджують місцеві екологічні програми; організовують вивчення навколишнього природного середовища; забезпечують інформування населення про стан навколишнього

---

<sup>1</sup> Щebetун І. С. Системи місцевого самоврядування: доктринальні підходи до визначення поняття. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 103-104

природного середовища, функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем; здійснюють контроль за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища тощо. Реалізуючи зазначені повноваження, забезпечуючи фінансування програм і інших заходів з охорони довкілля, співпрацюючи з громадами, громадськими природоохоронними організаціями і бізнес-структурами шляхом їх залучення до організації екологічних заходів органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у впровадженні екологічних ініціатив. Їх діяльність у забезпеченні сталості екосистем є вирішальною.

Через виконання комплексу специфічних функцій забезпечується реалізація управлінської діяльності органами державної влади, органами місцевого самоврядування. Правовою доктриною функції управління визначаються як закріплені в законодавчих та інших нормативно-правових актах найбільш характерні, специфічні за змістом відособлені напрями діяльності суб'єктів (групи суб'єктів) екологічного управління щодо забезпечення організації раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки. Обґрунтовується доцільність їх поділу на організаційні, охоронно-попереджувальні та стабілізаційні<sup>1</sup>.

Організаційними функціями екологічного управління є просторово-територіальний устрій об'єктів природи, облік природних ресурсів, екологічне планування, екологічне прогнозування, розподіл та перерозподіл природних ресурсів. Спостереження (моніторинг), екологічний контроль, екологічний аудит, екологічне інформування, оцінка впливу на довкілля належать до охоронно-попереджувальних функцій. Стабілізаційні функції охоплюють екологічне нормування, екологічне ліцензування, функцію вирішення екологічних спорів тощо.

Спори у сфері природоохорони і використання природних ресурсів є різноманітними за своєю сутністю і можуть виникати, зокрема, з приводу реалізації природоохоронних заходів (зокрема, оцінки впливу на довкілля, екологічного контролю, екологічного нормування, екологічного аудиту тощо). Спори також можуть виникати з приводу дотримання вимог екологічної безпеки, прав громадськості у сфері охорони довкілля. За загальним правилом, відповідно до ст. 67 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», спори у галузі охорони навколишнього природного середовища вирішуються судом, місцевими радами чи органами, які утворюються ними,

---

<sup>1</sup> Чумаченко І. С. Правові засади екологічного управління. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. І. І. Каракаша, Т. С. Харитонової, А. І. Черемної; вид. 1-ге. Одеса: Гельветика, 2018. С. 96-97

відповідно до їх компетенції і в порядку, встановленому законодавством України. Виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей (ч. 2 ст. 158 Земельного кодексу України). Звернення за захистом до уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суду реалізується у межах юрисдикційної (судової та адміністративної) форми захисту порушених прав. Детальне законодавче регулювання порядку розгляду справ за участі заінтересованих осіб, створення гарантій ухвалення законного рішення, пристосованість до вирішення складних за своєю природою спорів створюють переваги у застосуванні судової форми захисту порушених прав у порівнянні з іншими, посилюють її ефективність. З поміж іншого – перевантаженість суддів, нерідко – необґрунтоване зволікання у вирішенні справ, неефективність системи виконання судових рішень тощо є тими системними проблемами, що неминуче позначаються на якості правосуддя і утвердженні верховенства права. Зазначені чинники, наряду з обраним євроінтеграційним курсом розвитку держави, актуалізували питання повноцінного впровадження альтернативної процедури вирішення спорів в Україні, серед яких – медіація<sup>1</sup>.

Розвиток цифрової економіки як одного із драйверів економічного зростання України, створення ефективної цифрової сервісної держави та компактних державних інститутів визначено у числі основних орієнтирів, принципів та цінностей економічної політики згідно з Національною економічною стратегією на період до 2030 року. Цифрова трансформація і екологізація управління як критичні технології й інструменти сталого розвитку сприяють зниженню екологічних ризиків, впровадженню екологічно безпечних методів виробництва, формуванню екологічної культури та грамотності. Високий рівень цифровізації дозволяє стейкхолдерам простіше та швидше отримувати необхідну інформацію про діяльність компанії і таким чином зменшувати інформаційні асиметрії у екологічних аспектах виробничої діяльності. Звертається увага на необхідності напрацювання в системі управління сталим розвитком механізму мінімізації негативних наслідків цифрової трансформації в аспекті збільшення енергоспоживання і утворення електронних відходів<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Канівець Л. А. Щодо ефективності застосування медіації у земельних спорах. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 339-340

<sup>2</sup> Бречко О., Кривокульська Н. Вплив цифрової трансформації на досягнення екологічних цілей сталого розвитку України. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № (4). С. 205-206

### **Тема 3. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕС-СТРУКТУР У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

1. Еколого-орієнтовані підприємства у системі провідних інститутів сталого розвитку.
2. Впровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси: особливості реалізації екологічних інновацій на підприємстві.
3. Економічні заходи забезпечення охорони довкілля: нормативно-правова регламентація стимулювання суб'єктів господарювання до запровадження інноваційних технологій.
4. Особливості забезпечення виробництва безпечної продукції, впровадження екологічно чистих і маловідходних технологій, енергозберігаючої техніки тощо.
5. Публічно-приватне партнерство у механізмі забезпечення екологізації господарської діяльності.
6. Основні принципи та цілі публічно-приватного партнерства у сфері екологічних ініціатив.

У наукових працях поняття екологоорієнтованого розвитку характеризує екологічний аспект сталого розвитку економіки як процес гармонізації продуктивних сил, спрямований на забезпечення оптимальних параметрів та цілісності соціо-еколого-економічної системи, що створює можливості для її динамічного розвитку, сприяє встановленню рівноваги між потенціалом природи та потребами багатьох поколінь людей. Під екологоорієнтованим розвитком підприємства пропонується розуміти процес якісних та цілеспрямованих змін інноваційного характеру (в технічній, технологічній, організаційній та управлінській сферах), що потребує першочергових організаційно-технічних заходів, спрямованих на забезпечення його екологічної ефективності та результативності в соціально-економічному аспекті. Серед основних цілей екологоорієнтованого розвитку підприємств визначаються: підвищення економічної ефективності управління екологічними аспектами діяльності підприємства; підвищення якості продукції шляхом покращення її екологічних характеристик; розширення клієнтської бази завдяки виробництву продукції з покращеними екологічними характеристиками; гарантування екологічної безпеки виробництва; зниження шкідливого впливу виробничої

діяльності на довкілля; підвищення компетентності та активності персоналу в екологічній сфері; створення екологічно безпечних умов праці персоналу<sup>1</sup>.

Впровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси передбачає інтеграцію екологічно орієнтованих практик для зменшення негативного впливу на довкілля, оптимізації використання ресурсів та підвищення ефективності підприємства. Ключовими особливостями реалізації екологічних інновацій є необхідність стратегічного планування, залучення інвестицій, навчання персоналу, використання сучасних технологій. Екологічні інновації охоплюють широкий спектр технологічних, організаційних і продуктових змін, спрямованих на зменшення екологічного навантаження та підвищення ефективності використання природних ресурсів, що реалізуються через впровадження енергоефективних технологій, розробку екологічно чистої продукції, використання відновлюваних джерел енергії, застосування принципів циркулярної економіки, екодизайну та вдосконалення процесів управління відходами. Ці інновації сприяють зниженню викидів вуглецю, зменшенню споживання природних ресурсів і зниженню рівня забруднення довкілля, що є критично важливим для досягнення сталого розвитку<sup>2</sup>.

Важливим напрямом екологічних інновацій є застосування принципів циркулярної економіки. Відповідно до Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» циркулярна економіка визначається як підхід до управління економічними ресурсами, що спрямовується на зменшення обсягів утворення відходів, подовження терміну експлуатації виробів та підвищення ефективності використання ресурсів для забезпечення функціонування справедливої, кліматично нейтральної, ресурсоефективної та конкурентної економіки.

В умовах економіки замкнутого циклу (циркулярної економіки) учені відзначають суттєвий потенціал екологічних технологій та інновацій в реалізації промислового симбіозу: використання сучасних технологій для перероблення відходів та запобігання їх утворенню, замикання матеріальних потоків таким чином, що відходи одних підприємств стають ресурсом для інших, сприяє створенню додаткової доданої вартості за рахунок більш ефективного використання первинних ресурсів та побічних продуктів і відходів<sup>3</sup>. Серед переваг впровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси є,

---

<sup>1</sup> Волошина О. Еколого-орієнтований розвиток підприємств у контексті сталого розвитку. *Warsaw Management University: Sustainable development – scientific debut*. 2013. 2014. С. 66-67, 69-70

<sup>2</sup> Олійник І. В., Дмитрієв Д. В., Сагайдак О.М. Екологічні інновації та їх вплив на конкурентоспроможність регіонального бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5744-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5662-1-10-20250422.pdf>

<sup>3</sup> Мусіна Л. А., Кваша Т. К. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України: монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2017. С. 7

зокрема, зниження витрат на енергію, сировину, утилізацію відходів, формування позитивного іміджу, як наслідок, переваги на ринку, розвиток партнерських відносин з державними структурами тощо.

Стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища здійснюється, зокрема, шляхом: надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля, при переході на маловідхідні, ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для рециклінгу відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв; надання можливості отримання природних ресурсів під заставу<sup>1</sup>.

Екологічні інновації можуть реалізовуватися через впровадження енергоефективних технологій, розробку екологічно чистої продукції, використання відновлюваних джерел енергії, застосування принципів циркулярної економіки, екодизайну та вдосконалення процесів управління відходами<sup>2</sup>. Законом України «Про охорону атмосферного повітря» передбачено надання суб'єктам господарювання податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, застосування заходів щодо регулювання діяльності, що впливає на клімат, здійснення інших природоохоронних заходів з метою скорочення викидів забруднюючих речовин та зменшення рівнів впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря.

---

<sup>1</sup> Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

<sup>2</sup> Олійник І. В., Дмитрієв Д. В., Сагайдак О. М. Екологічні інновації та їх вплив на конкурентоспроможність регіонального бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5744-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5662-1-10-20250422.pdf>

Компанії можуть долучитися до кліматичних ініціатив і зробити свій внесок через зміну технологій та декарбонізацію діяльності, використовувати екологічно чисті матеріали, тобто матеріали, які підлягають відновленню, переробці та повторному використанню, що сприятиме розвитку моделі циркулярної економіки, здійснювати інвестиції в технології, які перешкоджають потраплянню вуглекислого газу в атмосферу тощо.

Комплексний перехід виробничої діяльності підприємств на застосування екологоорієнтованих технологій та екологічно безпечних технічних засобів, що дозволить запобігати забрудненню довкілля, забезпечує екологізація виробництва. Екологічна модернізація основних засобів отримала назву «зеленої модернізації» тобто впровадження безвідходних і маловідходних, енергозберігаючих технологій, технологій комплексної переробки сировини, застосування нетрадиційних джерел енергії<sup>1</sup>.

Забезпечення сталого розвитку є можливим завдяки проведенню: 1) системної екологізації усіх складових частин процесу виробництва: від системи управління і технологічних процесів до господарської, інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства; 2) екологічної модернізації виробничих процесів (технологічних систем); 3) екологізації функцій системи загального управління підприємством із впровадженням міжнародних стандартів системи екологічного менеджменту, екологічного аудиту; 4) екологічному оздоровленню промайданчиків, прилеглих територій, а також природних об'єктів, ландшафтів як середовища існування, скорочення техногенного навантаження на них і консолідування на цій основі цілей суспільства й держави<sup>2</sup>.

Екологізацію господарської діяльності забезпечує публічно-приватне партнерство (ППП) шляхом об'єднання ресурсів держави та приватних підприємств для досягнення спільних екологічних цілей, де ризики, відповідальність та винагороди розподіляються на довгостроковій основі. Таке партнерство сприяє впровадженню екологічно чистих технологій, модернізації виробництв та створенню нової екологічної інфраструктури, що веде до сталого розвитку.

Під державно-приватним партнерством у галузі охорони навколишнього природного середовища розуміють співпрацю публічних і приватних суб'єктів, спрямовану на залучення інвестицій для вирішення завдань у галузі охорони

---

<sup>1</sup> Механізми забезпечення соціоекологоекономічної безпеки підприємств: колективна монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. М. Черчик. Луцьк: Терен, 2019. С. 34

<sup>2</sup> Задахайло Д. Д. Законодавство України про публічно-приватне партнерство як інструмент екологізації господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 375. URL: [http://lsej.org.ua/11\\_2022/88.pdf](http://lsej.org.ua/11_2022/88.pdf).

навколишнього природного середовища з метою досягнення екологічно корисного результату, отримання прибутку з використанням моделей, передбачених та не передбачених чинним законодавством, зумовлених особливостями об'єкта державно-приватного партнерства та рівноцінним розподілом ризиків. Серед загальних ознак, які застосовуються до всіх напрямів державно-приватного партнерства, виділяють залучення інвестицій, співпрацю між приватним і публічним партнером на підставі відповідної угоди, яка враховує поділ ризиків щодо проєктів<sup>1</sup>.

До основних принципів ППП належать, зокрема: рівність перед законом публічних та приватних партнерів; узгодження інтересів публічних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди; визнання публічними та приватними партнерами прав і обов'язків, встановлених законодавством України та визначених умовами договору ППП; справедливий розподіл між публічним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів ППП; визначення приватного партнера на конкурсних засадах, крім випадків, встановлених законом; використання об'єкта ППП відповідно до положень договору ППП; забезпечення екологічної стійкості і економічної ефективності при реалізації проєктів ППП та ін.

#### **Тема 4. ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗНАЧИМИХ РІШЕНЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ**

1. Основні принципи взаємодії інститутів громадянського суспільства та публічної влади в Україні: роль громадськості у формуванні і реалізації національної екологічної політики.

2. Правове регулювання участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень.

3. Характеристика основних форм участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень: правовий статус громадських екологічних організацій.

4. Впровадження громадських екологічних ініціатив як інструмент забезпечення екологічно збалансованого середовища та їх вплив на місцеві громади.

5. Екологічна освіта та її значення для формування екологічної культури та екологічної свідомості.

---

<sup>1</sup> Сірант М. М. Поняття та правова природа державно-приватного партнерства в галузі охорони навколишнього природного середовища. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 36-37

Ключова роль у формуванні і реалізації національної екологічної політики відведена громадськості. Взаємодія громадянського суспільства з владою ґрунтується передусім на засадах: партнерства, що передбачає рівноправність, спільний пошук рішень, реалізацію спільних проектів; прозорості, сутність якого полягає у вільному доступі до інформації про діяльність органів влади; підзвітності і контролі за дотриманням екологічного законодавства і виконанням екологічних програм, де влада звітує перед громадськістю за прийняті рішення і їх наслідки.

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25.06.1998 року у ст. 1 визнала, що з метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі Сторін гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї Конвенції.

Загальні організаційно-правові засади діяльності громадських об'єднань визначені Законом України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 року, згідно з яким громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Повноваження громадських організацій у галузі охорони довкілля визначені ст. 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Крім зазначених норм, екологічний закон містить і інші положення, що визначають участь громадськості у формуванні і реалізації державної екологічної політики: залучення під час розробки екологічних програм центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування громадськості шляхом оприлюднення проектів екологічних програм для їх вивчення громадянами, підготовки громадськістю зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань стосовно екологічних програм (ст. 6); право на об'єднання в громадські природоохоронні формування, участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони довкілля, раціонального і комплексного використання природних ресурсів, участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля (ст. 9); здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища (ст. ст. 10, 36).

Незважаючи на сформовану правову базу належної комунікації і результативної взаємодії органів влади з громадськістю на сьогодні не створено. Фахівці звертають увагу на створення ситуації з монополізацією цієї сфери окремими громадськими організаціями, які діють «від імені усієї громадськості», та «статичності» екологічного громадського середовища в умовах обмеженості кадрово-організаційних та фінансових ресурсів. У свою чергу, для профільних органів державної влади, відповідальних за екологічну політику, спостерігається пришвидшена зміна кадрового складу, їм бракує професійно-фахової підготовки, що негативно позначається на цілісності формування та якості реалізації державної політики в екологічній сфері. Крім того, громадські організації, які можуть на фаховому рівні представляти суспільні інтереси при взаємодії з органами державної влади, здебільшого не справляють відчутного впливу на формування порядку денного державної екологічної політики. В екологічній сфері, як і в інших сферах, при остаточному прийнятті рішень переважно не враховуються громадська думка та результати консультацій з громадськістю. Також актуальною проблемою визнається не заповнення широкої ніші для розвитку екологічних («зелених») політичних партій, з представництвом в парламенті та в органах виконавчої влади, що свідчить про поверхневий запит на «зелену демократію» в політичному процесі. Формування державної екологічної політики та реалізація її завдань на всіх рівнях здебільшого ґрунтується не на пріоритеті національних інтересів та екологічної безпеки, а на групових (корпоративних) інтересів. Тому дуже важливим є забезпечення з боку держави реальної співпраці з громадськістю на державному, регіональному, місцевому рівнях. Разом з тим серед позитивних моментів варто звернути увагу на те, що екологічні громадські ініціативи та рухи пропонують ефективні та ресурсно невитратні вирішення таких завдань як сортування та утилізація побутових відходів, зменшення обсягів сміття, заощадження енергетичних витрат. Форми їхньої активності та відповідна спрямованість програм, кампаній обумовлені регіональними особливостями, концентрацією промислових об'єктів, природоохоронних об'єктів. Втім, найбільшого ефекту розв'язання екологічних задач надало б поєднання подібних успішних проєктів та практик, їх популяризація<sup>1</sup>.

У даному ключі особливого значення набуває формування екологічної культури, основою якої є екологічна освіта, яка сприяє адекватному оцінюванню стану довкілля, покращенню прийняття усвідомлених рішень для

---

<sup>1</sup> Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/vzaemodiya-gromadskosti-z-organami-derzhavnoi-vladi-v>

сталого розвитку, що забезпечує збереження екосистем, відновлення якості довкілля і, відповідно, належну якість життя. На основі отриманих знань відбувається формування почуття відповідальності за діяльність і її вплив на навколишнє середовище, розвивається здатність критично мислити, аналізувати екологічні проблеми, ухвалювати ефективні рішення. І що важливо – спонукає громадянське суспільство до активної участі в екологічних ініціативах, здійсненню заходів, спрямованих на покращення стану довкілля.

## **Тема 5. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН**

1. Сучасний стан кліматичного законодавства в Україні.
2. Особливості реалізації державної кліматичної політики в Україні та досягнення її цілей.
3. Державне регулювання та управління у сфері державної кліматичної політики: повноваження та функції державних органів.
4. Кліматичні ініціативи у системі заходів пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї.
5. Цифровізація механізму запобігання зміні клімату та адаптації до неї.

Україна на політичному рівні підтримала Європейський зелений курс, що визначає комплекс заходів політики ЄС на найближчі роки з метою сталого «зеленого» переходу Європи до кліматично нейтрального континенту до 2050 року. 30.10.2024 року набув чинності Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», спрямований на зміцнення інституційної спроможності і забезпечення координації дій органів державної влади щодо формування і реалізації державної кліматичної політики, спроможності населення і місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади реалізовувати заходи зі скорочення викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату. Зазначений закон надає визначення основним термінам у кліматичній сфері: «кліматична нейтральність», «низьковуглецевий розвиток», «природоорієнтовані рішення», «циркулярна економіка» та інші. Під зміною клімату у законі розуміється зміна стану кліматичної системи понад природну мінливість клімату, що прямо чи опосередковано пов'язана з антропогенною діяльністю та спостерігається протягом порівнянних періодів часу.

У системі закріплених принципів (усього 21 принцип), визнавши пріоритет збереження природних екосистем під час прийняття рішень для досягнення цілей державної кліматичної політики (природоорієнтованість), законодавець забезпечив впровадження європейського принципу «забруднювач

платить», суть якого полягає у покладенні витрат на суб'єктів господарювання, відповідальних за викиди парникових газів та забруднення довкілля, пов'язаних з такими викидами та забрудненням, у тому числі на оплату вартості заходів, вжитих для запобігання викидам та забрудненню довкілля, здійснення контролю за ним та його усунення тощо. А також закріпив принцип сталого розвитку, що полягає у відповідності державної кліматичної політики глобальним цілям сталого розвитку ООН шляхом забезпечення балансу між екологічними, економічними та соціальними аспектами і пов'язаного з ним запровадження в Україні складання згідно з Європейськими стандартами звітності із сталого розвитку (ESRS), подання та оприлюднення підприємствами звітності із сталого розвитку<sup>1</sup>.

Задля забезпечення досягнення цілей кліматичної політики передбачено застосування наступних механізмів та інструментів як:

- фіскальні інструменти (екологічний податок);
- ринкові механізми та інструменти (система торгівлі квотами на викиди парникових газів та інші);
- інструменти державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання (надання грантів, субсидій, кредитів з низькою відсотковою ставкою, гарантій, цільових кредитів на пільгових умовах, обслуговування таких кредитів за пільговими тарифами, запровадження схем підтримки розвитку зелених та низьковуглецевих технологій, відновлюваних джерел енергії (аукціонів, «контрактів на різницю» тощо), поступове зменшення та скасування державної підтримки секторів економіки та/або сфер державної політики в частині видобування, транспортування, обробки та споживання викопних палив, що не відповідають вимогам низьковуглецевого розвитку);
- інструменти стимулювання населення (надання грантів, субсидій, кредитів з низькою відсотковою ставкою, гарантій, цільових кредитів для виконання заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї на пільгових умовах, обслуговування таких кредитів за пільговими тарифами та ін.).

Основні засади державної екологічної політики визначає Верховна Рада України, яка, в тому числі, здійснює парламентський контроль за формуванням та реалізацією державної кліматичної політики у межах, визначених Конституцією України та законами України, розглядає щорічну інформацію Кабінету Міністрів України про хід та результати реалізації політик та заходів щодо пом'якшення зміни клімату та адаптації до неї та інші повноваження.

---

<sup>1</sup> Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2024 року № 1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text>

Управління у сфері державної кліматичної політики, в межах своїх повноважень, забезпечує Кабінет Міністрів України, який, зокрема, забезпечує пріоритезацію та проведення кроссекторальної державної кліматичної політики, спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади у зазначеній сфері; забезпечує розробку і здійснення заходів щодо створення інфраструктури, матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для формування та реалізації державної кліматичної політики і інші повноваження, а також інші центральні органи виконавчої влади, Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування в межах їх повноважень.

Кліматичні ініціативи спрямовані на пом'якшення наслідків клімату та адаптацію до них. Пом'якшення наслідків зміни клімату є процесом, спрямованим на зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів, збільшення обсягів видалення парникових газів поглиначами та мінімізацію інших факторів, що спричиняють глобальне потепління, з метою зменшення впливу на зміну клімату. Тоді як адаптація до зміни клімату, у розумінні Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» є процесом, спрямованим на зменшення вразливості чи забезпечення стійкості соціоекологічних систем та інфраструктури до впливу зміни клімату з метою пристосування до нових кліматичних умов, запобігання (зменшення) негативним наслідкам зміни клімату<sup>1</sup>. Заходи щодо пом'якшення наслідків зміни клімату передбачають систему конкретних дій, стратегій та програм, спрямованих на зменшення вразливості екосистем, населення та економіки до негативних наслідків зміни клімату, зокрема, щодо зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів та/або збільшення обсягів їх видалення.

Серед глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральною асамблеєю ООН від 25.09.2015 року № 70/1, визначено «Ціль 13. Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками», серед завдань якої, зокрема, посилення стійкості і здатності адаптуватися до небезпечних кліматичних явищ та стихійних лих у всіх країнах (13.1); включення заходів реагування на зміну клімату в політику, стратегії та планування на національному рівні (13.2). Ключовим елементом у досягненні зазначеної цілі є зменшення обсягу утворених парникових газів. До числа ініціатив з пом'якшення наслідків змін клімату належать, зокрема, перехід на відновлювані джерела енергії, підвищення енергоефективності. Задля

---

<sup>1</sup> Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2025. № 9. Ст. 19

забезпечення зменшення викидів парникових газів необхідно адаптувати енергетику, промисловість, сільське і лісове господарство. Компанії можуть зробити свій внесок у досягнення та реалізацію Цілі 13, зокрема, через зміну технології та декарбонізацію діяльності, перегляд ланцюга поставок, збільшуючи енергоефективність, мінімізуючи карбоновий слід власних продуктів та послуг, розвиваючи та практикуючи інновації. Практика сталих бізнес-моделей та запровадження принципів циркулярної економіки є ефективним способом залучення компанії до реалізації зазначеної цілі та підняття ефективності бізнесу<sup>1</sup>.

Заходи адаптації до зміни клімату спрямовані на зниження вразливості від наслідків зміни клімату. Питання адаптації до зміни клімату зазвичай дослідники пов'язують з такими сферами як: сільське господарство, що, серед іншого, має включати надання підтримки підприємствам та фермерським господарствам з використання сучасних підходів та технологій у господарстві, увага до питання зрошування; система цивільного захисту, зокрема щодо реагування на надзвичайні ситуації; лісове господарство, зокрема, щодо впровадження інноваційних наукових технологій ведення лісового господарства; енергетика, зокрема, превентивна адаптація сектору енергетики до змін клімату; розроблення рекомендацій щодо підвищення рівня енергетичної ефективності будівель, які враховують місцеві кліматичні умови тощо.

У Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року до основних її завдань віднесено запровадження системи дозвільних процедур для промисловості відповідно до європейських стандартів (інтегрованого дозволу); забезпечення збору детальних і верифікованих даних про викиди парникових газів на рівні установок; цифровізації адміністративних послуг та інформації про стан навколишнього природного середовища. Державна політика та законодавство у кліматичній сфері повинні передбачати налагоджений спеціальний механізм політико-правових інструментів регулювання. Запобігання зміні клімату та адаптація до неї потребує наскрізної та секторальної інтеграції цифрових рішень в процеси державного управління, що забезпечить систематизацію даних, дасть можливість для здійснення аналізу запасів природних ресурсів та їх витрат, а також для визначення рівня промислового забруднення атмосферного повітря, води, земель і прогнозування його впливу на зміну клімату<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. Дія Бізнес: Матеріал створений за підтримки ПРООН. URL: [https://business.dii.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/cil\\_13\\_pom\\_yakshennya\\_naslidkiv\\_zmini\\_klimatu](https://business.dii.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/cil_13_pom_yakshennya_naslidkiv_zmini_klimatu)

<sup>2</sup> Ільків Н. В. Діджиталізація правового механізму запобігання зміні клімату. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 270. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/310985/302265>

## Тема 6. ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

1. Поняття та види альтернативних джерел енергії.
2. Законодавчі засади забезпечення використання альтернативних джерел енергії в Україні.
3. Державне управління у сфері використання альтернативних джерел енергії: основні засади державної енергетичної політики України.
4. Економіко-правовий механізм стимулювання виробництва і використання альтернативних джерел енергії.
5. Правові засади використання сонячної енергії і енергії вітру.
6. Особливості використання гідроенергії.

Стратегічне бачення сталого розвитку, за принципами якого розвивається держава, полягає у забезпеченні економічного зростання невиснажливим способом, що потребує, передусім, подолання дисбалансу в соціально-економічній і екологічній сферах. Одним із ключових орієнтирів економічної політики України є декарбонізація економіки, що полягає у підвищенні енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії, розвитку циркулярної економіки та синхронізації з ініціативою «Європейський зелений курс»<sup>1</sup>. Використання альтернативних джерел енергії сприяє підвищенню енергетичної безпеки, характеризується екологічною безпечністю у порівнянні з використанням традиційних джерел енергії, сприяє боротьбі зі зміною клімату, покращенню якості атмосферного повітря, збереженню екосистем.

Альтернативними джерелами енергії визнаються: 1) відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів; 2) вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів. Під поняттям «відновлювані джерела енергії» маються на увазі відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1015

<sup>2</sup> Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155

Законодавче забезпечення використання альтернативних джерел енергії характеризується: реформуванням енергетичного законодавства; поєднанням економічних і екологічних аспектів; імперативно-диспозитивним характером (наявністю державного і договірної регулювання); відсутністю чіткої системи і значним ступенем динамічності законодавства; зниженням його протекційності; програмністю такого законодавства; нерегульованістю використання окремих видів альтернативних джерел енергії: аеротермальної, геотермальної, гідротермальної, що характеризується фрагментарним правовим регулюванням<sup>1</sup>. Основним, фундаментальним законом у зазначеній сфері є Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 року, що визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії. До числа інших належать, зокрема закони «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 року, «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09.07.2010 року, «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 року та інші. Сучасний стан нормативного регулювання у сфері використання альтернативних джерел енергії перебуває на етапі реформування.

Державне управління у сфері використання альтернативних джерел енергії здійснюється у спосіб, визначений законом, і передбачає, зокрема, розроблення програм у сфері використання альтернативних джерел енергії (загальнодержавних, галузевих та місцевих), їх науково-технічний і фінансово-економічний супровід; розробку і прийняття органами виконавчої влади, в межах їх компетенції, нормативно-правових актів, державних норм, правил, методичних документів з питань використання альтернативних джерел енергії і підтвердження походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії; здійснення контролю за додержанням законодавства у сфері альтернативних джерел енергії тощо. Основні напрями державної політики у сфері використання альтернативних джерел енергії і законодавче регулювання зазначених відносин забезпечує Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України і інші уповноважені органи виконавчої влади, в межах визначених законом повноважень, забезпечують реалізацію державної політики у зазначеній сфері.

Стимулювання використання альтернативних джерел енергії має за мету підтримати ініціативи щодо впровадження заходів з енергоефективності і забезпечення енергетичної безпеки, створивши сприятливі умови для забезпечення виробництва і використання енергії, отриманої з використанням альтернативних джерел енергії.

---

<sup>1</sup> Правове забезпечення альтернативної енергетики в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Є. Харитонові, Х. А. Григор'євої, Є. О. Платонові. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 36-41

Під економіко-правовим стимулюванням виробництва і використання альтернативної енергії варто розуміти закріплену у законодавстві систему економічних заходів, спрямованих на забезпечення доцільності виробництва енергії із використанням нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та подальшого її використання як у побутових, так і у промислових цілях<sup>1</sup>.

Стимулювання виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, здійснюється відповідно до законодавства шляхом: 1) застосування економічних важелів і стимулів, передбачених законодавством про енергозбереження та охорону довкілля, з метою розширення використання альтернативних джерел енергії; 2) створення сприятливих економічних умов для спорудження об'єктів альтернативної енергетики<sup>2</sup>.

Одним із найпоширеніших інструментів стимулювання є «зелений тариф», який відповідно до ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» є спеціальним тарифом, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії (а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями). Встановлюється на електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Нормативно передбачено встановлення «зеленого» тарифу для: кожного суб'єкта господарювання, який виробляє електричну енергію з альтернативних джерел енергії; за кожним видом альтернативної енергії; для кожного об'єкта електроенергетики або для кожної черги будівництва електростанції (пускового комплексу). До числа інших засобів стимулювання виробництва енергії з альтернативних джерел належать, в тому числі, механізм ринкової премії, «зелені» аукціони, механізм самовиробництва.

Вітрова енергія, енергія сонця, енергія води є основними альтернативними джерелами енергії, використання яких має як переваги так і недоліки (зокрема, для гідроенергетики – затоплення через побудову великих гідроелектростанцій, значні матеріальні витрати, пов'язані з їх будівництвом і обслуговуванням; нанесення шкоди сільському господарству тощо; для використання вітрової енергії – шумове забруднення, загроза для дикої природи, значні затрати на обслуговування, зайняття значних територій тощо; для сонячної енергетики – високовартісне обладнання, потреба у значних площах

---

<sup>1</sup> Рибнікова Е. Ю. Економіко-правовий механізм стимулювання виробництва та використання альтернативної енергії в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 63

<sup>2</sup> Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155

земель тощо). Правовий режим водних об'єктів, що використовуються для потреб гідроенергетики і правовий режим земель, на яких розташовані об'єкти гідроенергетики, має певну специфіку. Зокрема, для потреб гідроенергетики використовуються водні об'єкти, що перебувають у державній і комунальній власності; користування такими водними об'єктами здійснюється у порядку спеціального природокористування; на гідроенергетичні підприємства покладаються обов'язки згідно з вимогами законодавства; води, які використовуються для зазначених потреб, підлягають охороні; передбачено впровадження інтегрованого управління водними об'єктами з дотриманням басейнового принципу тощо.

Використання енергії вітру вимагає отримання дозволів на будівництво і експлуатацію вітрових електростанцій, встановлено вимоги до безпечної експлуатації вітрових електростанцій, можливості обмеження режиму вітрових електростанцій за певних умов. Використання енергії вітру перебуває у тісному зв'язку з землею. Дослідниками звертається увага на можливість розміщення об'єктів альтернативної енергетики, що використовують вітрову енергію, не лише на землях, визначених як «землі енергетики», а й на інших землях, віднесених до загальної категорії «землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення» без необхідності зміни їх цільового призначення. Також звертається увага на те, що під час реалізації проектів, пов'язаних зі створенням вітрових електростанцій, найбільш поширеними способами набуття прав на земельні ділянки, поряд із набуттям права власності на відповідні земельні ділянки, є укладення договорів оренди та договорів про встановлення права земельного сервітуту<sup>1</sup>. Серед основних тенденцій розвитку сонячної енергетики спостерігаються, зокрема, стрибкоподібний інтерес до сонячної енергетики; застосування демократичних та авторитарних способів розвитку сонячної енергетики, пряма залежність розвитку сонячної енергетики від протекції держави<sup>2</sup>.

## **Тема 7. СПЕЦІАЛЬНІ СФЕРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

1. Впровадження екологічних ініціатив у сфері використання, охорони та відтворення природних об'єктів та їх ресурсів.

---

<sup>1</sup> Правове забезпечення альтернативної енергетики в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Є. Харитоновой, Х. А. Григор'євої, Є. О. Платоновой. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 152-153

<sup>2</sup> Правове забезпечення альтернативної енергетики в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Є. Харитоновой, Х. А. Григор'євої, Є. О. Платоновой. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 212-215

2. Екологічні ініціативи у сфері використання та охорони природних комплексів.

3. Реалізація екологічних ініціатив з благоустрою та екологічної реабілітації природних територій.

4. Розробка та впровадження екологічних ініціатив у сфері поводження з відходами.

5. Впровадження екологічних ініціатив під час здійснення рекреаційної та туристичної діяльності.

Однією із стратегічних цілей екологічної політики є забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу. Що вимагає, зокрема, відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», забезпечення виконання наступних завдань: впровадження інструментів сталого споживання і виробництва; створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі природних ресурсів з асиміляційним потенціалом; зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема, шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів; збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду; зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, зокрема, недопущення необґрунтованого знищення зелених насаджень у межах міст під час виконання будівельних чи інших робіт, незаконного відведення земельних ділянок, зайнятих зеленими насадженнями, під будівництво; забезпечення сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом; забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель; перетворення сфери надрокористування в максимально прозору та інвестиційно привабливу галузь, що відповідає кращим міжнародним стандартам; стимулювання впровадження систем екологічного управління на підприємствах одночасно з поліпшенням екологічних характеристик продукції, у тому числі на основі міжнародних систем сертифікації та маркування; запровадження в Україні системи зелених закупівель; стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами; упровадження технологій електронного урядування в екологічній сфері тощо.

Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення забезпечується шляхом зниження рівня забруднення атмосферного повітря та вод; зменшення антропогенного впливу на екосистеми Чорного та Азовського морів; покращення якості ґрунтів та впровадження ефективної системи підвищення їх родючості; забезпечення та сприяння використанню сучасних пестицидів та агрохімікатів з мінімальним негативним впливом на флору, фауну та здоров'я людини; стимулювання заміщення первинних природних ресурсів за рахунок використання відходів виробництва чи побічних продуктів, у тому числі шлаків; упровадження сталої системи управління відходами та небезпечними хімічними речовинами тощо.

Одним із пріоритетних напрямів лісової галузі є охорона лісів. Серед пріоритетів і потреб для відновлення і сталого управління лісами визначено зміцнення потенціалу лісового господарства у сфері захисту лісів від пожеж, шкідників і хвороб; реконструкція і розвиток лісової інфраструктури; впровадження сучасних методів оцінки та встановлення відповідності лісового репродуктивного матеріалу; сприяння переходу на механізовані способи заготівлі деревини з використанням харвесторів і форвардерів тощо<sup>1</sup>.

Нові основи для управління та відновлення лісів дослідники пов'язують із впровадженням цифрових технологій, що забезпечує лісогосподарським підприємствам наступні переваги, зокрема, підвищення продуктивності праці та максимізацію прибутку; зниження ціни за допомогою автоматизації та оцифрування процесів, підвищення прозорості та ефективності управління лісовими ресурсами, внутрішніх та зовнішніх процесів ведення лісового господарства; сприяння розвитку економіки та екології тощо<sup>2</sup>.

З 2021 року, згідно з указом Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» від 7 червня 2021 року № 228/2021, започаткована реалізація екологічної ініціативи «Масштабне заліснення України». Метою впровадження даної екоініціативи є збереження лісового фонду України, забезпечення належного захисту і відтворення лісів, створення сприятливих умов для ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку.

Серед екологічних ініціатив у водному секторі, одним із перспективних напрямів у сфері охорони вод, є оптимізація використання водних ресурсів усіма суб'єктами господарювання і забезпечення населення якісною питною водою. Поліпшення якісного стану водних об'єктів забезпечується шляхом

---

<sup>1</sup> Іванюта С. П., Коломієць О. О., Малиновська О. А., Якушенко Л. М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / за ред. С. П. Іванюти. К.: НІСД, 2020. С. 30-31

<sup>2</sup> Заверюха М. М. Діджиталізація лісових відносин в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. Вип. 1. С. 148

досягнення та підтримання «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, кількісного та хімічного стану масивів підземних вод<sup>1</sup>. Одним із пріоритетних напрямів у даній сфері є модернізація водогосподарської системи, зрошувальних систем; удосконалення механізмів експлуатації водосховищ; забезпечення переходу до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом тощо.

Серед основних напрямів збалансованого використання надр є, зокрема, перехід до ресурсозберігаючих технологій, обов'язковість рекультивації тощо.

Одним із найефективніших засобів охорони видів тваринного і рослинного світу, унікальних та типових природних комплексів є розширення та підвищення репрезентативності мережі природно-заповідного фонду України.

У сфері управління відходами однією із стратегічних цілей, проголошених у Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, визнано забезпечення сталого розвитку України шляхом виконання завдань, спрямованих на екологічну та ресурсну безпеку, що передбачає здійснення заходів, спрямованих на запобігання утворенню відходів з метою оптимізації процесів проектування видобутку ресурсів, виробництва товарів (екодизайн) та утворення відходів; підготовку до повторного використання; перероблення відходів тобто утилізацію з поверненням у виробничий цикл різних матеріалів, що містяться у відходах; переходу до економіки замкнутого циклу, який передбачає, що обсяг продуктів, матеріалів і ресурсів використовується в економіці якомога довше і утворення відходів мінімізується тощо.

Формування урбанізованих територій має супроводжуватися впровадженням ініціатив екологізації міст. Дослідниками звертається увага на необхідності впровадження нової моделі міст та його територій, що повинна здійснювати акцент на інклюзивних поселеннях із забезпеченням основи для розкриття екологічної цінності урбанізації та реалізації творчого потенціалу для всіх. Адже екологічна цінність – це збереження та розвиток оточуючого природного середовища, а творчість – основна мотивація людини щодо розкриття своєї особистості і реалізації трудового потенціалу, з метою задоволення потреб життєдіяльності<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>

<sup>2</sup> Тютюнник Г. О. Світові тенденції сталого розвитку урбанізованих територій та адаптація міжнародного досвіду в Україні. *V Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Перспективи розвитку території: теорія і практика»*, 18–19 листопада 2021 року, м. Харків. С. 248

До числа основних стратегічних цілей розвитку сфери туризму та курортів є, зокрема, забезпечення ефективного і комплексного (економічного, соціального, екологічного та інноваційного) використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу, в тому числі, через удосконалення територіальної структури сфери туризму та курортів з метою розвитку туристичних територій, брендингу територій; системне підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій шляхом виконання комплексної програми поетапного вдосконалення матеріально-технічної бази з використанням можливостей кластерних моделей, державно-приватного партнерства та соціального замовлення; удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг шляхом створення центрів туристичної інформації та популяризації туристичних продуктів під час провадження ярмаркової, фестивальної та виставкової діяльності<sup>1</sup>.

Серед основних напрямів рекреаційної діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду є, зокрема: встановлення допустимих антропогенних (рекреаційних) навантажень на території і об'єкти ПЗФ; організація та облаштування інформаційно-туристичних центрів, еколого-освітніх стежок, туристичних маршрутів, оглядових майданчиків, рекреаційних ділянок, кемпінгів, таборів для відпочинку; формування в рекреантів і місцевих жителів культури оздоровлення, відпочинку та туризму на природі, бережливого та гуманного ставлення до природної і культурної спадщини<sup>2</sup>.

## **Тема 8. МЕХАНІЗМ «ЗЕЛЕНОГО» ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

1. Розробка та формування правових засад екологічно сталого відновлення.

2. Поняття і сутність «зеленого» відновлення: впровадження концепції «зеленого» відновлення України.

3. Принципи зеленого повоєнного відновлення України.

4. Сутність і значення цифрових «зелених» технологій у забезпеченні сталого розвитку: формування концепції «зеленої» цифрової трансформації у контексті повоєнної відбудови України.

5. Характеристика основних моделей «зеленого» повоєнного відновлення України: особливості реалізації Європейського зеленого курсу.

---

<sup>1</sup> Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 року № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

<sup>2</sup> Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26.07.2022 року № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text>

Від самого початку повномасштабного вторгнення Україна послідовно декларує курс на «зелене» відновлення, що передбачає відбудову економіки і інфраструктури з урахуванням екологічних чинників. Тодішнє Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України) спільно з програмою розвитку ООН презентували проект Закону «Про засади зеленого відновлення України», сфера дії якого включає як відносини, пов'язані із безпосереднім подоланням наслідків російської збройної агресії, так і на відносини, що пов'язані зі створенням умов для соціально-економічного розвитку держави у майбутньому. Даний законопроект став втіленням концепції зеленого відновлення, що передбачає екологічні (кліматичні) критерії сталості заходів з відновлення та інвестицій, а також відповідні механізми та вимоги до процесу відновлення для інтеграції екологічних та кліматичних міркувань у цей процес.

У розумінні законопроекту термін «відновлення» означає подолання гуманітарних, соціальних, економічних, екологічних та інших наслідків російської збройної агресії, включно з відновленням регіонів, територій, об'єктів та майна, довкілля (включно з біологічним та ландшафтним різноманіттям, водними ресурсами, лісами, ґрунтами) та/або створенням умов для соціально-економічного зростання.

«Зелене» відновлення представляє собою підхід до відбудови, за якого всі заходи здійснюються з урахуванням цілей та принципів переходу до зеленої економіки. Основою «зеленого відновлення» має стати впровадження екологічних та кліматичних реформ. Серед цілей «зеленого» відновлення визначено, зокрема, пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація до зміни клімату; охорона вод та стале використання водних ресурсів; перехід до циркулярної економіки; запобігання та контроль забруднення; відновлення та збереження біорізноманіття та екосистем.

Загалом, відновлювальна діяльність має сприяти сталому розвитку, збереженню довкілля, раціональному використанню ресурсів і відповідати екологічним, соціальним та економічним критеріям. У процесі зеленого відновлення має бути досягнуто таких ключових цілей як адаптація та пом'якшення наслідків зміни клімату, перехід до циркулярної економіки, запобігання та контроль забруднення, відновлення і збереження біорізноманіття та екосистем, а також стале використання водних та морських ресурсів<sup>1</sup>.

Діяльність у сфері відновлення відповідно до законопроекту має за мету сприяння цілям «зеленого» відновлення, за відсутності спричинення значної

---

<sup>1</sup> Міндовкілля презентувало євроінтеграційний законопроект про зелене відновлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4009989-mindovkilla-prezentovalo-evrointegracijnij-zakonoprojekt-pro-zelene-vidnovlenna-ukraini.html>

шкоди довкіллю, і має здійснюватися з урахуванням таких основоположних засад: врахування екологічних і кліматичних міркувань, Цілей сталого розвитку; принципів екологічної політики Європейського Союзу, передбачених установчими договорами ЄС; належного врядування; природоорієнтованості. Основу стратегії повоєнного відновлення України громадські природоохоронні організації вбачають у реалізації таких принципів як: 1) наскрізність природоохоронної та кліматичної політики по всіх секторах; 2) відновлення як інструмент забезпечення базових потреб українців і сприяння сталому розвитку України; 3) розвиток зеленої економіки — низьковуглецевої та енергоощадної, природо-орієнтованої та циркуляційної економічної моделі, ефективного, ресурсощадного та чистого виробництва, збалансованого споживання; 4) дотримання світових екологічних стандартів на всіх рівнях; 5) дотримання європейських екологічних інструментів планування; 6) забезпечення ролі місцевого самоврядування та умов прозорості та залучення громадськості та громад до прийняття рішень; 7) ефективне функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки<sup>1</sup>.

Сутність Концепції Цифрової платформи «зеленої» трансформації полягає у створенні даної платформи як єдиної інформаційної точки доступу до всіх даних про екологічне відновлення в Україні, що в свою чергу сприятиме координації дій, забезпечить підзвітність реалізації політик, облік проектів та створить додаткову цінність для учасників процесу. Розробка цифрової аналітичної системи забезпечуватиме співпрацю, з одного боку, між державними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, науковими організаціями і іншими суб'єктами, з іншого боку, з міжнародними партнерами (міжнародними організаціями, фінансовими установами та іншими). Зазначені заходи сприятимуть забезпеченню оперативного і якісного обміну інформацією між усіма учасниками зеленого відновлення щодо: нормативних вимог процесу «зеленого» відновлення, впроваджуваних проектів, джерел «зеленого» фінансування. А також сприятимуть здійсненню контролю і моніторингу з боку громадськості тощо.

Дослідниками пропонується три моделі зеленого відновлення як концепції відновлення України і особливості їх реалізації на різних етапах:

1) амбітна, тобто така, що має загальну амбітну екологічну мету або рамку (наприклад, у сфері зміни клімату), конкретні зелені секторальні цілі та відповідні механізми та інструменти їх досягнення (умовно, український

---

<sup>1</sup> Голубовська-Онисімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Алексеева Є., Малькова Т. Реформи у сфері довкілля для повоєнного відновлення та європейської інтеграції України. К., 2023. С. 9-10. URL: [https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023\\_reforms\\_policy\\_paper.pdf](https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023_reforms_policy_paper.pdf).

«зелений курс»). Загальні та секторальні засади амбітної моделі зеленого відновлення повинні/можуть включати: побудову економіки майбутнього: економічне зростання на засадах декаплінгу, що передбачає зростання показників вуглецевої продуктивності економіки (декарбонізація), водної продуктивності, зменшення питомих показників утворення відходів та забруднення вод і повітря, розвиток циркулярної економіки; збереження природного капіталу, включаючи управління водними, земельними ресурсами та збереження біорізноманіття; підвищення якості життя, включаючи екологічну якість життя населення; створення умов для зелених інвестицій та інновацій, державна підтримка зелених секторів у пріоритетних сферах, створення зелених робочих місць;

2) прагматична, тобто така, що містить лише окремі цілі, принципи і механізми, які б сприяли зеленому зростанню і, щонайменше, не перешкоджали такому зростанню в майбутньому, окреслює «червоні лінії», передбачає зв'язок з трансформацією економіки та майбутнім «зеленим» розвитком, пропонує синергію з окремими елементами Європейського зеленого курсу (умовно, «зелений мінімум»). Ключова функція даної моделі відновлення України полягає в озелененні процесу відновлення, запобіганню довгостроковим негативним наслідкам з точки зору зеленого зростання України та забезпечення реалізації окремих, пріоритетних стратегічних ініціатив у цій сфері;

3) інерційна, тобто така, що передбачає окремі завдання у сфері довкілля та клімату у відповідності до поточних цілей у цій сфері, проте не посилює їх та не впливає на цілі та реалізацію інших секторальних цілей та завдань (умовно, «business as usual»)<sup>1</sup>.

Вимоги щодо показників для віднесення територіальних громад і мікрорегіонів до територій відновлення, механізм відбору та віднесення територіальних громад і мікрорегіонів до територій відновлення як одного із функціональних типів територій визначені у постанові Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 року № 731.

---

<sup>1</sup> «Зелене» повоєнне відновлення України: візія та моделі. Аналітична записка. ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». 2022. С. 4-5, 15-16

## **4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО НИХ**

### **4.1. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять**

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Інституційне забезпечення екологічних ініціатив» має за мету надати відповідну допомогу здобувачам з питань належної підготовки до практичних занять та опанування курсу в цілому. Трансформація відносин у сфері взаємодії суспільства з природним середовищем, постійно зростаючі вимоги до охорони довкілля, обумовлені необхідністю подолання дисбалансу в соціально-економічній і екологічній сферах, вимагають від здобувачів вищої освіти ретельної підготовки до кожного заняття шляхом ознайомлення зі значною кількістю теоретичного і практичного матеріалу, аналізу основних нормативно-правових актів і практики їх застосування, опрацювання певного обсягу навчальної і спеціальної літератури.

Підготовку до практичних занять із навчальної дисципліни необхідно розпочинати з ознайомлення зі змістом і вимогами завдання, відповідними розділами підручників чи посібників навчальної літератури, а також з рекомендованою спеціальною науковою літературою. При опрацюванні законодавчих та інших нормативно-правових актів слід звертати увагу на динаміку і тенденції розвитку національного законодавства шляхом відстеження тих змін і доповнень, що внесені у початкові редакції досліджуваних законодавчих актів. До них належать закони і постанови, що прийняті парламентом, президентські укази, урядові постанови і розпорядження, акти інших органів центральної виконавчої влади, а також нормативні акти органів місцевого самоврядування. Лише після цього можна приступити до виконання практичних занять, зокрема, до розв'язання конкретних задач, розгляду кейсів з відповідної теми курсу.

Здобувачам необхідно завчасно готуватися до кожного практичного заняття і демонструвати високу ступінь підготовленості з кожної теми. Наполегливо рекомендується здійснювати відповідні конспективні записи підготовки до занять. При вирішенні конкретних задач слід надавати повні та обґрунтовані відповіді на поставлені питання. Обов'язковим є посилання на зміст норм права відповідних законодавчих та інших нормативно-правових актів, що підлягають застосуванню до відповідних відносин з інституційного забезпечення екологічних ініціатив. Належне теоретико-правове обґрунтування має бути надано здобувачем до кожного поставленого питання, наведеного висновку чи підсумкового твердження.

Безперечно, важливою є активна участь здобувача на практичних заняттях, що полягає у самостійних виступах для висвітлення поставлених питань, надання уточнень і доповнень, висловлювання власних поглядів з проблемних питань тощо. Конспективні записи підготовки до занять, за їх наявності, можуть використовуватися автором, а при певних обставинах – враховуватися викладачами і без виступів на аудиторних заняттях.

Значну увагу при вивченні навчальної дисципліни «Інституційне забезпечення екологічних ініціатив» приділено вирішенню практичних завдань (аналізу запропонованих кейсів тощо). Для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей, успішного набуття програмних умінь та навичок здобувачам пропонується низка індивідуальних завдань творчого характеру, під час виконання яких тренуються уміння застосовувати у конкретних ситуаціях отримані теоретичні знання. Виконання індивідуальних практичних завдань (кейсів) вимагає попереднього глибокого опрацювання теоретичного матеріалу теми, формування якісної підготовки в частині оволодіння необхідними знаннями. Під час виконання певного кейсу здобувач має передусім спробувати застосувати набуті знання, виявити певні прогалини у підготовці та надолужити їх.

Звертаємо увагу на те, що пропущені практичні заняття або виявлення недостатньої підготовленості до них підлягають додатковому опрацюванню та індивідуальному звіту з тієї чи іншої теми перед викладачем, який проводить практичні заняття. Здобувачі, які не «відпрацювали» пропущені заняття або одержали незадовільні оцінки з відповідної теми, не допускаються до складання заліку з навчальної дисципліни.

## **4.2. Плани практичних занять з навчальної дисципліни**

### **Тема 1. ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

1. Характеристика основних екологічних загроз і викликів в умовах глобалізації.
2. Поняття екосистеми та особливості впровадження концепції екосистемних послуг як основи сталого розвитку.
3. Екологічні ініціативи та екологічні інновації: поняття, взаємозв'язок і класифікація.
4. Сутність та система інституційного забезпечення екологічних ініціатив.

5. Нормативно-правові засади запровадження екосистемного підходу у державну екологічну політику: особливості формування екологічної інноваційної політики.

6. Регіональна і місцева екологічна політика та механізм її реалізації.

7. Інституційний напрямок у механізмі забезпечення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля, збереження і відновлення екосистем: міжнародні та регіональні міждержавні організації.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 90.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 87. Ст. 5584.

Анісімова Г. В., Шинкарьов О. О. Еколого-правова складова розвитку громадянського суспільства. International scientific discussion: problems, tasks and prospects. Scientific Collection «InterConf», (99): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (February 19-20, 2022). Brighton, Great Britain: A.C.M. Webb Publishing Co Ltd., 2022. С. 438-445.

Андрієнко М. В., Шако В. С. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональних рівнях. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1051>.

Бондар О. І., Галушкіна Т. П., Унгурян П. Я. «Зелена» економіка як підґрунтя екологізації місцевого розвитку: монографія. За заг. ред. д. б. н., проф. О. І. Бондаря. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 238 с.

Гасай О. В., Миколишин А. Ф. Доктринальний підхід до поняття правової природи екологічної держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 25–28.

Гетьман А. П. Екологічна функція держави в сучасних глобалізаційних процесах. *Проблеми законності*. Харків. 2015. Вип. 128. С. 145–153.

Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Правові засади використання та охорони природно-ресурсного потенціалу України в аспекті державної інноваційної й екологічної політики. *Правові основи здійснення господарської діяльності в інноваційному суспільстві*: монографія / за ред. А.П. Гетьмана, С.В. Глібка, О.О. Дмитрик, Г.В. Анісімової. Харків: Право, 2018. С. 267–293.

Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.

Зінченко М. Г., Філенко О. М. Екологічні інновації як фактор досягнення сталого розвитку суспільства. *Інтегровані технології та енергозбереження*. 2020. № 4. С. 90-98.

Жадан Є. В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 513-515. URL: [http://lsej.org.ua/5\\_2023/129.pdf](http://lsej.org.ua/5_2023/129.pdf).

Іванюта С. Загрози екологічній безпеці України від мінування території. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/zahrozy-ekolohichniy-bezpetsi-ukrayiny-vid-minuvannya-terytoriyi>.

Іванюта С. П. Загрози у сфері екологічної та техногенної безпеки та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації Стратегії Національної безпеки): аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-03/111Eco-Threats-Ivaniuta-2019-3040a.pdf>.

Інституціоналізація публічного управління та адміністрування у контексті інноваційного розвитку сільських територій: теорія і практика: монографія / А.С. Даниленко, П.І. Юхименко, Т.В. Сокольська та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України А.С. Даниленка. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 320 с.

Канівець Л. А. Щодо визначення системи інституційного забезпечення екологічних ініціатив. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 2. С. 438-443.

Ладиченко В. В., Гиренко І. В., Головка Л. О., Вітів В. А. Екологічна політика і право ЄС: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2019. 363 с.

Краснова М. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2016. № 1(102). С. 9–13.

Мусіна Л. А., Кваша Т. К. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України: монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2017. 138 с.

Насвіт О. І. Політика України щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи: історія формування, проблеми реалізації та перспективи підвищення її ефективності: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2016. 45 с.

Олійник І. В., Дмитрієв Д. В., Сагайдак О. М. Екологічні інновації та їх вплив на конкурентоспроможність регіонального бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5744-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5662-1-10-20250422.pdf>.

Омаров А., Дацій О. І., Сервецький І. В. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на екологічну безпеку держави в умовах глобалізації. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2021. № 3 (73). С. 64-72.

Резнікова Н. В. Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі: екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин. Київ: Вістка, 2016. 216 с.

Резнікова О. О., Войтовський К. Є. Лепіхов А. В. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях: аналіт. доповідь; за заг. ред. О.О. Резнікової. К. : НІСД, 2021. 112 с.

Скок А., Хрутьба В., Рак О., Хлобистов Є. Якість атмосферного повітря в Україні до і під час повномасштабного вторгнення. Київ, 2023. URL: [https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2023/10/zvit\\_doslidzhennya\\_101723.pdf](https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2023/10/zvit_doslidzhennya_101723.pdf).

Соціально-економічний розвиток міст в умовах децентралізації: кол. моногр. / за ред. Л. М. Ільч. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 532 с.

Суєтнов Є. П. Екосистемний підхід у міжнародному екологічному праві: від ідеї збереження природних екосистем до появи цілісної концепції. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 157. С. 116–146.

Суєтнов Є. П. Правові засади впровадження екосистемного підходу в державну екологічну політику України. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 46-68.

Федорчак О. Інституційний механізм державного управління. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1 (50). Ч. 1. С. 53–63.

Фелонюк Д.Л. Інституційно-функціональне забезпечення формування та здійснення екологічної політики України: деякі аспекти класифікаційних підходів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 6. С. 49-54.

## **Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

Виконайте творче завдання. Задля цього оберіть будь-яку область чи населений пункт в Україні та проаналізуйте її з позицій ефективності інституційного забезпечення екологічних ініціатив, спрямованих на зменшення негативного впливу на довкілля і сприяння сталому розвитку. Під час виконання окресленого завдання орієнтуйтеся на наступні питання:

- опишіть географічне розташування та особливості території;
- використовуючи статистичні дані і іншу публічну інформацію, здійсніть оцінку забрудненості навколишнього природного середовища і його компонентів на зазначеній території;
- які, на Ваш погляд, є головні причини, що зумовлюють незадовільний стан природних екосистем;
- за видами економічної діяльності, опираючись на статистичні дані, визначте основних забруднювачів навколишнього природного середовища зазначеної території;
- з'ясуйте, які заходи – еколого-орієнтовані проекти, програми (плани) впроваджуються задля вирішення екологічних проблем. Чи є причини та фактори, що ускладнюють реалізацією екологічних ініціатив? Запропонуйте їх власне вирішення;
- опираючись на власне дослідження обґрунтуйте, які екологічні ініціативи, на Ваш погляд, є найбільш ефективними задля забезпечення екологізації господарської діяльності.

### **Тема 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ**

1. Державна система екологічного управління та її значення для формування екологічної держави.
2. Система органів державного екологічного управління спеціальної компетенції, їх повноваження.
3. Основні функції державного екологічного управління: екологічне планування, моніторинг довкілля, державний облік у галузі природокористування та природоохорони, оцінка впливу на довкілля, нормування, екологічне інформування, екологічний аудит, екологічний контроль тощо.
4. Повноваження та функції органів місцевого самоврядування, їх роль у впровадженні екологічних ініціатив.

5. Повноваження органів управління щодо вирішення спорів у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля як інструмент забезпечення якісного життєвого середовища.

6. Цифрова трансформація та впровадження цифрових інноваційних підходів у систему екологічного управління.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів: Закон України від 20 вересня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 81. Ст. 4917.

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2019 р. № 879. *Офіційний вісник України*. 2019. № 86. Ст. 2898.

Балюк Г. І. Правові засади державної екологічної політики України: сучасні проблеми. *Екологічне право України*. 2017. № 3/4. С. 8-15.

Буканов Г. М. Державне управління у сфері формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні: теоретичний і практичний аспекти: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2020. 440 с.

Гетьман А. П. Правові основи управління природокористуванням та охороною довкілля (екологічне управління) / Екологічне право в запитаннях та відповідях: навч. посіб. / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків, 2017. Розд. 3. С. 28–44.

Гавриленко О. Управління екосистемними послугами: стратегія запровадження в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2018. № 1 (70). С. 29-35.

Головко О. М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 37-44.

Малишева Н. Р., Вінник О. М. Екологія, економіка, цифровізація: правові проблеми взаємодії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29. № 2. С. 238–260.

Канівець Л. А. Щодо ефективності застосування медіації у земельних спорах. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 337-343.

Канівець Л. А. Екологічне інформаційне забезпечення в Україні в умовах глобалізаційних викликів: сучасний стан та перспективи. *Правова позиція*. 2025. № 2 (47). С. 110-114.

Канівець Л. А. Окремі питання забезпечення доступу до земельно-кадастрової інформації в умовах воєнного часу. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова*. Одеса: Фенікс, 2025. Т. 2. С. 302-305.

Квітка С., Миргородська М. Державна екологічна політика в умовах цифрового розвитку суспільства: механізми мережевого управління. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11. № 3. С. 30-37.

Оцінка впливу на довкілля: впровадження природоохоронних практик та кліматичної політики ЄС: навч. посіб. / уклад.: О. С. Мельник, В. Г. Скляр, І. М. Коваленко, І. В. Васькіна, М. Ю. Шерстюк. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 166 с.

Офіційний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

Сорока Л. В. Державне регулювання і управління та їх співвідношення з публічним адмініструванням. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 86. С. 204–209.

Сталий розвиток і цифрові інновації: монографія / за заг. ред. Буркинського Б.В. та ін.; НАН України, МОН України, ДУ «Ін-т ринку та екон.-екол. дослідж.», Держ. ун-т інтелект. технологій і зв'язку. Одеса : ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2024. 543 с.

Тарасова В. В., Данкевич Є. М., Ковалевська І. М., Данкевич В. Є. Екологічне нормування: підручник / Заг. ред. В. В. Тарасової. Житомир: О. О. Євенок, 2017. 344 с.

Тішкова Н. Проблемні аспекти державного управління охороною навколишнього середовища в контексті європейської інтеграції України. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2 (51). Ч. 1. С. 52–60.

Чумаченко І. Є. Правові засади екологічного управління. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. І. І. Каракаша, Т. Є. Харитонової, А. І. Черемнової; вид. 1-ге. Одеса: Гельветика, 2018. С. 86-114.

Шарапова С. В. Реформування державної системи моніторингу довкілля в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 246-249.

## **Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

1. ТОВ «Цемент» здійснює діяльність з виробництва цементу, є діючим підприємством і вважає, що не потребує отримання висновку з оцінки впливу на довкілля, оскільки ще раніше, до набрання чинності Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», ним було отримано рішення про провадження планованої діяльності, а саме позитивні висновки державної екологічної експертизи. За цей період на підприємстві зміни виду діяльності та збільшення потужностей устаткування не відбувалося.

Крім того, підприємство у процесі діяльності здійснює скид стічних вод у вигрібну яму, розташовану на кар'єрі. Вважає, що вона не є накопичувачем промислових, побутових і сільськогосподарських стоків чи відходів, тому не потребує обладнання локальних мереж спостережувальних свердловин для контролю за якісним станом підземних вод. Передачу стоків здійснює на спеціалізовані підприємства на підставі відповідних договорів, протікань вигрібної ями не має.

*Проаналізуйте ситуацію, аргументуйте позицію ТОВ «Цемент», опираючись на законодавчі вимоги. Надайте визначення поняттю «планована діяльність». Визначте коло суб'єктів і сферу застосування оцінки впливу на довкілля.*

2. Єдина екологічна платформа «ЕкоСистема» є сучасною інформаційно-аналітичною системою з забезпечення доступу громадян і бізнесу до екологічної інформації. Проаналізуйте функціональні модулі «ЕкоСистеми», з урахуванням чого визначте її завдання, можливості і переваги, а також потенційні проблеми та недоліки, пов'язані з практичним застосуванням, продемонструвавши власне бачення щодо їх вирішення і подальших кроків на шляху удосконалення функціонування платформи.

### **Тема 3. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕС-СТРУКТУР У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

1. Еколого-орієнтовані підприємства у системі провідних інститутів сталого розвитку.

2. Впровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси: особливості реалізації екологічних інновацій на підприємстві.

3. Економічні заходи забезпечення охорони довкілля: нормативно-правова регламентація стимулювання суб'єктів господарювання до запровадження інноваційних технологій.

4. Особливості забезпечення виробництва безпечної продукції, впровадження екологічно чистих і маловідходних технологій, енергозберігаючої техніки тощо.

5. Публічно-приватне партнерство у механізмі забезпечення екологізації господарської діяльності.

6. Принципи та цілі публічно-приватного партнерства у сфері екологічних ініціатив.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Директива Європейського парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю).URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_004-10#n722](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#n722).

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19 червня 2025 року. *Офіційний вісник України*. 2025. № 68. Ст. 4692.

Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16 липня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2024. № 47. Ст. 269.

Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки підприємств, що впроваджують найкращі доступні технології та методи управління на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2025 року № 522. *Офіційний вісник України*. 2025. № 45. Ст. 3054.

Гобела В. В. Економіко-безпекова екологізація: теорія і практика: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 244 с.

Екологізація виробництва та зелені технології: Курс лекцій [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. всіх спеціальностей всіх освітніх програм / Н. С.

Ремез, А.О. Дичко, Т. В. Гребенюк, В. О. Броницький. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 209 с.

Екологічна трансформація бізнесу: українські реалії та можливості. ГО «Чиста планета»: веб-сайт. URL: <https://welfare.green/ekologichna-transformaciya-biznesu-ukrainski-realii-ta-mozhливosti/#>.

Задихайло Д. Д. Законодавство України про публічно-приватне партнерство як інструмент екологізації господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 373-376. URL: [http://lsey.org.ua/11\\_2022/88.pdf](http://lsey.org.ua/11_2022/88.pdf).

Ільків Н. В. Основні принципи здійснення державно-приватного партнерства в екологічній галузі. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 190-203.

Комарницька Г. О. Вітчизняний досвід державно-приватного партнерства в умовах розвитку інституційно-інноваційної діяльності. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Вип. 44. С. 43-48.

Купалова Г., Гончаренко Н., Андрусів У., Олешко Є., Демченко К. Екологічна модернізація виробництва в забезпеченні інноваційного розвитку промислових підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. V. 1(60). P. 512–521.

Літвак О. А. Еколого-інноваційна діяльність підприємств як складова частина біоекономічного розвитку. *Екологічні науки*. 2020. № 5. С. 28-35.

Мартієнко А. І., Бондаренко С. А. Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232>.

Омельченко А., Пойдин П. Публічно-приватне партнерство як форма конструктивної взаємодії держави та бізнесу у сфері досягнення екологічного розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2019. № 6. С. 27-31.

Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія / за наук. ред. д. е. н., проф. Є. В. Хлобистова. Київ : НІСД, 2012. 360 с.

Сірант М. М. Поняття та правова природа державно-приватного партнерства в галузі охорони навколишнього природного середовища. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 33-39.

Степан М. Голубка. Пріоритети інноваційного еколого-економічного розвитку України на етапі нових викликів сучасного світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 9 (267). С. 107-116.

Собкевич О. В. Заходи підтримки промисловості в умовах повномасштабної війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL:

[https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-07/az\\_zakhodi-pidtrimki-promislovosti\\_220725.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-07/az_zakhodi-pidtrimki-promislovosti_220725.pdf).

Сучасні екологічно чисті технології: Курс лекцій: навч. посіб.; уклад.: В. М. Павленко, В. Ю. Тобілко, А. І. Бондарєва. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 78 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6a78116f-97f5-43d7-93d6-d79c09d25a7b/content>.

Тарасенко І. О., Тарасенко О. С. Державно-приватне партнерство в контексті реалізації державної екологічної політики. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1774/1710>.

Формування інституційного середовища модернізації старопромислових регіонів України: монографія / В. І. Ляшенко, І. Ю. Підоричева, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2022. 472 с.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

1. Виконайте творче завдання на тему «Екологічна трансформація сучасної текстильної індустрії», орієнтуючись на наступні питання:

- охарактеризуйте екологічні виклики і загрози, пов'язані зі сферою сучасного виробництва одягу;
- визначте роль споживача у трансформації індустрії виробництва одягу;
- проаналізуйте особливості впровадження екологічно відповідальних практик у сфері сучасної індустрії моди в Україні і на міжнародному рівні (на прикладі конкретних еко-брендів, які дотримуються принципів сталого розвитку).

*Опираючись на результати дослідження обґрунтуйте який екостартап започаткували би Ви.*

2. ПАТ «Краматорський завод важкого верстатобудування», що здійснює діяльність з випуску важких верстатів токарної і фрезерної групи, що використовуються локомотивними та вагонними депо, за умовами договору надання послуг з АТ «Укрзалізниця» прийняв на себе зобов'язання з модернізації колісотокарного верстату. Однак повне і своєчасне виконання взятих на себе обов'язків не забезпечив через необхідність заміни додаткових деталей лише після їх нового виробництва та через потребу у використанні електрообладнання, яке може бути поставлено у більш пізні строки. У відповідь АТ «Укрзалізниця» вимагає стягнення пені і штрафу за прострочення виконання умов договору. Зазначені обставини за позицією ПАТ

«Краматорський завод важкого верстатобудування» є дією непереборної сили, що звільняє від відповідальності.

*Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Запропонуйте найбільш оптимальний варіант вирішення проблеми, забезпечивши захист інтересів її учасників.*

#### **Тема 4. ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗНАЧИМИХ РІШЕНЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ**

1. Основні принципи взаємодії інститутів громадянського суспільства та публічної влади в Україні: роль громадськості у формуванні і реалізації національної екологічної політики.

2. Правове регулювання участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень.

3. Характеристика основних форм участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень: правовий статус громадських екологічних організацій.

4. Впровадження громадських екологічних ініціатив як інструмент забезпечення екологічно збалансованого середовища та їх вплив на місцеві громади.

5. Екологічна освіта та її значення для формування екологічної культури та екологічної свідомості.

#### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 року (з поправками, 32 33 внесеними Рішенням від 27 травня 2005 р. № II/1). *Офіційний вісник України*. 2010. № 33. Ст. 1191.

Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546

Про затвердження Порядку організації та проведення громадських слухань у процесі видачі інтегрованого довкілцевого дозволу (внесення змін до

нього): постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 року № 194. *Офіційний вісник України*. 2025. № 24. Ст. 1546.

Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18 грудня 2003 року № 168. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Ст. 357.

Алексеева Є. Оцінка впливу на довкілля: можливості для громадськості: посібник [за заг. ред. О. Кравченко]. Компанія «Манускрипт». Львів, 2017. 36 с.

Взаємодія громадського кліматичного руху та органів влади у 2021 році. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vzayemodiya-gromadskogo-klimatichnogo-ruhu-ta-organiv-vlady-u-2021-roczii/>.

Горелов Д. М. Роль громадських об'єднань у становленні інституційних засад електронної демократії в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/gromadski-obiednannya-1-1.pdf>.

Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Андріюченко Т. В., Бекешкіна І. Е. та ін.]; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. К.: НІСД, 2018. 128 с.

Дейч М. Є. Екологічний менеджмент: участь громадськості. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1. С. 87-90.

Легеза Ю. О. Участь громадськості в публічному управлінні у сфері використання природних ресурсів. *Право та державне управління*. 2017. № 2 (27). С. 62-68.

Кононенко І. А. Взаємозв'язок екологічної культури та системи публічного управління. *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 247-251.

Офіційний сайт ГО «Екологічні ініціативи». URL: <http://eco-initiatives.org.ua/about>.

Офіційний сайт МБО «Екологія-Право-Людина». URL: <https://epl.org.ua/>.

Офіційний сайт ГО РАЦ «Суспільство і довкілля». URL: <https://rac.org.ua/>.

Офіційний сайт МБО ІЦ «Зелене досє». URL: <https://www.dossier.org.ua/mission-history/>.

Палій Г. О. Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1435/>.

Павлова О. В. Правові засади формування екологічної держави за участю громадськості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 21 с.

Токар М. Громадські організації України в системі розвитку публічно-управлінських відносин: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. 412 с.

Толкаченко О. В. Підвищення ролі громадськості при оцінці впливу на довкілля як результат імплементації Директиви № 211/92/ЄС. *10-і юридичні диспути з актуальних проблем приватного права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 трав. 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. С. 242-248. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/ded5725c-b9a7-4725-b9fb-b9cd9b4a0823>.

Третяк Т. О. Процедури участі громадськості у прийнятті рішень щодо видів діяльності, що мають або можуть мати негативний вплив на довкілля як засоби встановлення правил добросусідства. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 155-162.

Фелонюк Д. Правове регулювання участі громадськості у формуванні та здійсненні екологічної політики України: деякі аспекти. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 4 (40). С. 234-238.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

Підготуйте проєкт на тему «Екологічні громадські ініціативи регіону (міста) як інструмент сталого розвитку» (на прикладі конкретного регіону чи населеного пункту, за участю громадських екологічних організацій). Під час підготовки проведіть аналіз сучасних форм впровадження екологічних громадських ініціатив та їх вплив на місцеві громади. Використайте ілюстративний практичний матеріал (відповідні розрахунки, креслення, фотографії тощо), що розкривають сутність проєкту і можливість його практичної реалізації.

## **Тема 5. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН**

1. Глобальна зміна клімату та її вплив на екосистеми та середовище життєдіяльності людини.
2. Становлення та формування кліматичного законодавства в Україні.
3. Особливості реалізації державної кліматичної політики в Україні: організаційно-економічні механізми досягнення цілей державної кліматичної політики.
4. Державне регулювання та управління у сфері державної кліматичної політики: повноваження та функції державних органів.
5. Кліматичні ініціативи у системі заходів боротьби і протидії зміні клімату та заходів з адаптації до зміни клімату.

## Нормативно-правові акти та спеціальна література

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату від 9 травня 1992 року: ратифіковано Законом України від 29 жовтня 1996 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text).

Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 11 грудня 1997 року: ратифіковано Законом України від 4 лютого 2004 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_801#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text).

Паризька угода ООН від 12 грудня 2015 року: ратифіковано Законом України від 14 липня 2016 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_l61#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text).

Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2025. № 9. Ст. 19.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12 грудня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 21. Ст. 145.

Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів: Закон України від 12 грудня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 22. Ст. 150.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про схвалення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 року № 587-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 63. Ст. 3775.

Василюк О., Кривохижа М., Прекрасна Є., Норенко К. Вітряні електростанції та зміни клімату. Київ : UNCG, 2015. 32 с.

Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Формування еколого- й кліматично-правової політики в умовах російської військової агресії: нові доктринальні підходи. *Еколого-правова безпека суверенної держави в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. онлайн-конференції* (Харків, 8 груд. 2022 р). Харків: Право, 2022. С. 5–13.

Дейнега М. А. Правові засади боротьби зі зміною клімату: Зелений курс в ЄС та Україні. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу* (Харків, 12 трав. 2023 р.). Харків: Право, 2023. С. 50–53.

Закаль О. О. Міжнародно-правові механізми формування політики боротьби із зміною клімату та місце в них захисту прав людини. *Екологічне право*. 2021. Вип. № 1-4 С. 33–39.

Жаліло Я., Русан В., Жураковська Л. Особливості функціонування сільського господарства в умовах кліматичних змін. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-09/silske-gospodarstvo-v-umovah-klimatychnyh-zmin.pdf/>.

Іванюта С. П., Коломієць О. О., Малиновська О. А., Якушенко Л. М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / за ред. С. П. Іванюти. К. : НІСД, 2020. 110 с.

Ільків Н. В. Діджиталізація правового механізму запобігання зміні клімату. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 265-270. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/310985/302265>.

Інституційно-правові основи адаптації до зміни клімату в Україні: аналітичний звіт в рамках проекту EU4Climate. Листопад 2021. URL: [https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/2\\_Instytutsijno-pravovi-osnovy-adaptatsiyi-do-zminy-klimatu-v-Ukrayini.pdf](https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/2_Instytutsijno-pravovi-osnovy-adaptatsiyi-do-zminy-klimatu-v-Ukrayini.pdf).

Крисоватий А. І., Максимова І. І., Куриляк В. Є. Кліматично-нейтральна економіка: глобальна візія та цифрові механізми досягнення. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 305 с.

Лозо О. В., Гавриленко К. О. Актуальні проблеми правової охорони клімату в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 203-205. URL: [http://www.lsej.org.ua/12\\_2021/50.pdf](http://www.lsej.org.ua/12_2021/50.pdf).

Муравйова С. В. Екологічні та кліматичні кризи як фактор розвитку сучасного конституціоналізму та екологічної безпеки. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 159. С. 129-159.

Петренко Д. В. Зміна клімату як загроза глобальній екологічній безпеці. *Безпека у сучасному світі*: матеріали наукової конференції, 27-28 вересня 2019 р., м. Дніпро / Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара ; наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: Охотнік, 2019. С. 87-89.

Прохоренко К. А. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.06. Київський нац. університет ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2013. 16 с

Романко С. Еколого-правова політика України у сфері зміни клімату. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 88-94.

Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. К., 2018. URL: [https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/LEDS\\_ua\\_last.pdf](https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/LEDS_ua_last.pdf).

Циганов С., Симоненко О. Концепція низьковуглецевої моделі розвитку економіки: теоретичний вимір механізмів переходу. *Вісник Київського*

національного університету ім. Т. Шевченка. *Економіка*. 2024. № 1 (224). С. 123-129.

Черниш І., Ткаченко П., Романюкова О., Федоров К. Концепт інформаційно-аналітичної системи «Цифрова платформа зеленої трансформації та відновлення України». К., 2025. URL: [https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2025/07/savednipro\\_concept\\_of\\_digital\\_green\\_transformation\\_recovery\\_platform\\_v1.pdf](https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2025/07/savednipro_concept_of_digital_green_transformation_recovery_platform_v1.pdf).

Шевченко О. В., Шевченко Е. В. Проблема глобальної зміни клімату в контексті міжнародної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 130. С. 24-38.

Якушенко Л. М. Щодо інтеграції механізмів адаптації до зміни клімату до стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/az-19.11.20.pdf>.

Яковшина Т. Ф. Адаптація ЄС до змін клімату та стійкі урбоєкосистеми: Навчальний посібник. Дніпро : ПДАБА. 2023. 109 с.

Ямненко Т. М., Григорович М. В. Стратегічні дії Європейського Союзу щодо зміни клімату : інтеграційні перспективи України. *Юридичний вісник*. 2022. №4 (65) С. 36-42.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

Зміна клімату має руйнівні наслідки для сталого функціонування екосистем, енергетичної інфраструктури і здоров'я людини, забезпечення безпечного стану середовища її існування. Спричинена викидами парникових газів, призводить до глобального потепління і становить загрозу подальшого погіршення кліматичних умов для усього людства.

Оцініть реальну ситуацію, пов'язану зі зміною клімату, і адаптацією до неї, зокрема:

- з'ясуйте основні джерела викидів парникових газів, надайте їм узагальнену характеристику;
- дослідіть найбільш вразливі до проявів зміни клімату, на Ваш погляд, галузі економіки і природні екосистеми. Як, на Вашу думку, можна підвищити їх стійкість до зміни клімату;
- визначте і проаналізуйте пріоритетні заходи з адаптації до зміни клімату.

*Опираючись на результати дослідження обґрунтуйте який екостартап зі скорочення викидів вуглекислого газу в атмосферу започаткували би Ви.*

## **Тема 6. ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ**

1. Поняття та види альтернативних джерел енергії.
2. Законодавчі засади забезпечення використання альтернативних джерел енергії в Україні.
3. Державне управління у сфері використання альтернативних джерел енергії: основні засади державної енергетичної політики України.
4. Економіко-правовий механізм стимулювання виробництва і використання альтернативних джерел енергії.
5. Правові засади використання сонячної енергії і енергії вітру.
6. Особливості використання гідроенергії.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Про енергетичну ефективність: Закон України від 21 жовтня 2021 року. *Офіційний вісник України*. 2021. № 89. Ст. 5745.

Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. *Офіційний вісник України*. 2003. № 12. Ст. 522.

Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 12. Ст. 94.

Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. *Офіційний вісник України*. № 77. Ст. 4554.

Про схвалення Енергетичної стратегії на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 47. Ст. 2575.

Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 64. Ст. 4071.

Kanivets L. Use of alternative energy sources in international legal processes. *Legal regulation of alternative energy in Ukraine: problems and prospects*: Scientific monograph. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. P. 185-216.

Альтернативна енергетика: шляхи законодавчого стимулювання: колективна монографія / за заг. ред. Т. Є. Харитонової, Х. А. Григор'євої. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 520 с.

Григор'єва Х. А. Розвиток альтернативної енергетики як фактор перегляду методологічних засад регулювання аграрних, земельних та

екологічних правовідносин. *Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 130–135.

Григор'єва Х. А. Сонячна енергетика і довкілля: правові грані взаємодії. *Актуальні проблеми земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 грудня 2021 року) / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2021. С. 56–60.

Григор'єва Х. А. Державна підтримка альтернативної енергетики: світова парадигма та українська реальність. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики»* (м. Хмельницький. 1–2 жовтня 2021 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2021. С. 276–277.

Заверюха М. М., Караханян К. М. Еколого-правовий та природоресурсний аспекти взаємодії сонячної енергетики та довкілля. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 2. С. 107–111.

Караханян К. М. Правові засади розвитку гідроенергетики в контексті сталого розвитку України. *«ІНТЕРНАУКА». Серія «Юридичні науки»*. 2021. № 7 (41). С.35–41.

Павлига А. В. Закордонний досвід правового забезпечення інноваційного використання відновлювальних джерел енергії. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 119 – 125

Павлига А. В. Щодо впровадження Energy Roadmap 2050: проблематика питання. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 лютого 2021 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. С. 85–87.

Платонова Є. О. Правові аспекти стимулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні. *Альтернативна енергетика: співпраця юридичної науки та бізнесу на шляху інноваційного розвитку*: збірник матеріалів круглого столу (м. Одеса, 4 грудня 2020 року) / відп. ред.: д. ю. н., доц. Т. Є. Харитонova, д. ю. н., доц. Х. А. Григор'єва. Одеса: Гельветика, 2020. С. 12–16.

Платонова Є. О. Правові умови та особливості розміщення і функціонування вітрових електростанцій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 122–129. URL: [http://www.lsej.org.ua/9\\_2021/31.pdf](http://www.lsej.org.ua/9_2021/31.pdf).

Платонова Є. О. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики за законодавством Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 137–142. URL: [http://lsej.org.ua/1\\_2021/34.pdf](http://lsej.org.ua/1_2021/34.pdf).

Правове забезпечення альтернативної енергетики в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Є. Харитонової, Х. А. Григор'євої, Є. О. Платонової. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 364 с.

Харитонova Т. Є. Альтернативні джерела енергії в Україні: проблеми та переваги використання. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінніх юридичних читань»* (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 294–295.

Харитонova Т. Є., Григор'єва Х. А. Доктрина правового регулювання альтернативної енергетики в Україні: сучасні тенденції розвитку. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 3 (31). С. 295–296.

Харитонova Т. Є., Григор'єва Х. А. Енергетичний складник українського Green Deal: аналіз правових передумов. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 149–154.

Чумаченко І. Є. Програми стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: правові проблеми та перспективи. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 4. С. 96–101.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

ТОВ «Екотехнік» за умовами договору з районною державною адміністрацією отримало в оренду земельну ділянку для будівництва та обслуговування об'єкту енергетичної інфраструктури (сонячної електростанції), яка знаходиться за межами населених пунктів. Право власності на сонячну електростанцію зареєстровано. На суміжній земельній ділянці, для ведення особистого селянського господарства, ТОВ «Лайфселл» збудувало базову станцію. Таке будівництво, за позицією ТОВ «Екотехнік», здійснено на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, затіняє панелі сонячної електростанції, чим заподіює йому збитки у вигляді упущеної вигоди від неотримання електроенергії.

*Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Запропонуйте найбільш оптимальний варіант вирішення проблеми, забезпечивши захист інтересів її учасників. Аргументуйте відповідь, враховуючи вимоги чинного законодавства.*

2. Важливою складовою сучасної енергетичної системи є гідроенергетика як різновид відновлювальної енергії, що сприяє забезпеченню стабільності та надійності постачання енергії в країні. Як і в багатьох інших країнах, для неї є характерним як і позитивні так і негативні аспекти:

- назвіть переваги і недоліки гідроенергетики в Україні;
- з'ясуйте: у чому полягає особливість розвитку гідроенергетики під час дії воєнного стану в Україні;
- яку роль, на Ваш погляд, відіграватиме гідроенергетика для економіки і інфраструктури в умовах повоєнного відновлення України?
- які заходи, на Вашу думку, потрібно впровадити задля забезпечення подальшого повоєнного розвитку гідроенергетики?

## **Тема 7. СПЕЦІАЛЬНІ СФЕРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

1. Впровадження екологічних ініціатив у сфері використання, охорони та відтворення природних об'єктів та їх ресурсів.

2. Екологічні ініціативи у сфері використання та охорони природних комплексів.

3. Реалізація екологічних ініціатив з благоустрою та екологічної реабілітації природних територій.

4. Розробка та впровадження екологічних ініціатив у сфері поводження з відходами.

5. Впровадження екологічних ініціатив у туризмі і рекреації.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16 липня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2024. № 47. Ст. 269.

Про систему громадського здоров'я: Закон України від 6 вересня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 80. Ст. 4809.

Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56. Ст. 3270.

Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: указ Президента України від 10 липня 2019 року № 512/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 16. Ст. 460.

Про затвердження Порядку ведення Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2023 року №560. *Офіційний вісник України*. 2023. № 57. Ст. 3205.

Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2023 року № 1082-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 2. Ст. 59.

Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 26. Ст. 752.

Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 10 лютого 2025 року № 263. *Офіційний вісник України*. 2025. № 29. Ст. 1952.

Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26 липня 2022 року № 256. *Офіційний вісник України*. 2022. № 74. Т. 2. Ст. 4529.

Poliakova Liubov, Abruscato Silvia. Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and it forest sector. FOREST EUROPE, Bonn. 2023. 50 p.

Анісімова Г. В., Донець О. В. Правові аспекти забезпечення безпековості поводження з відходами будівельно- ремонтних робіт в умовах воєнного стану. *Грааль науки*. 2022. № 14-15. С. 153-159.

Гавранкова Ш., Міскун О., Харчилава Т., Гавел М., Скальськи М., Незгиба Я., Сорока М. Брудне небо над головою: законодавство у сфері охорони атмосферного повітря в Україні та ЄС: порівняльний аналіз

законодавства, політики та практики. Київ-Прага, 2020. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/dirty-skies-above-ua.pdf>.

Бредіхіна В. Л. Правові проблеми відновлення природних ресурсів, що забезпечують продовольчу безпеку, в реаліях воєнного часу. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний та післявоєнний часи: правові виклики для України та світу*: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2022. С. 277-281.

Еп'юк О., Брюховецька М., Джессон Дж. Варіанти використання території Каховського водосховища для виробництва енергії та сталого відновлення: аналітична записка. Березень 2025. URL: <https://ukrainian-climate-office.org/wp-content/uploads/2025/03/Kakhovka-dam-UA-22.03.2025-compressed.pdf>.

Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні: монографія. НУ ОЮА. Одеса: Юридична література, 2018. 228 с.

Заверюха М. М. Діджиталізація в лісовій галузі. *Нариси науково-практичної конференції, присвяченої проблематиці захисту прав людини (охорона довкілля)*: збірник тез доповідей. Київ: ГО «УКРО», 2021. С. 57–58.

Іванюта С. Про необхідність запровадження системи індикаторів екологічної безпеки України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-06/az\\_indikatori\\_ekobezpeki\\_ukr\\_1606.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-06/az_indikatori_ekobezpeki_ukr_1606.pdf).

Іванюта С. Пріоритети збереження та відновлення природоохоронних територій і біорізноманіття України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-05/az\\_bioriznomanittya\\_ukr\\_13052025.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-05/az_bioriznomanittya_ukr_13052025.pdf).

Канівець Л. А. Регулювання викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами у системі заходів охорони атмосферного повітря. *Приватне та публічне право*. 2021. № 2. С. 25-30.

Канівець Л. А. Особливості провадження рекреаційної діяльності на території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 2 (72). С. 130-135.

Канівець Л. А. Особливості правового регулювання Чорнобильського туризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №5. С. 107-110. URL: [http://www.lsej.org.ua/5\\_2021/27.pdf](http://www.lsej.org.ua/5_2021/27.pdf).

Канівець Л. А. Правове забезпечення збереження природних екосистем і видів у Чорнобильській зоні відчуження. *Правова позиція*. 2021. № 2 (31). С. 113-118.

Кривенко С. В. Теоретико-методологічні засади формування сучасних еколого-орієнтованих систем управління побутовими відходами. *Економіка та*

суспільство. 2024. Вип. 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4467/4406>.

Нелін О. І. Нормативно-правове регулювання та державна підтримка туристичної галузі в Україні: теоретико-прикладний аспект. *Юридична Україна*. 2023. № 9. С. 22-28.

Радченко О. П., Горбаченко С. А. Стратегія розвитку туристичної галузі України в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/204/196>.

Топчієв О. Г., Яворська В. В., Сич В. А., Коломієць К. В. Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки: навч. посіб. Одеса: Бондаренко М. О., 2022. 280 с.

Управління твердими побутовими відходами в умовах реформування місцевого самоврядування та розвитку міжмуніципального співробітництва: Навчально-практичний посібник / За заг. редакцією Толкованова В. В., Ілляш О. Е., Журавля Т. В., Голика Ю. С. Київ, 2018. 393 с.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

1. Одним із найбільш зростаючих видів відходів як у світі так і в Україні є відходи електричного та електронного обладнання. Через їх особливу небезпечність для довкілля і здоров'я людей вони повинні збиратися та оброблятися окремо від інших відходів, що сприяє можливості забезпечити збереження довкілля та повернення в економічний обіг цінної вторинної сировини, яку вони містять.

1.1. Оцініть нинішню ситуацію у сфері поводження з електронними відходами. Для чого:

- надайте видову характеристику електронних відходів;
- які екологічні виклики і загрози обумовлені їх потраплянням у навколишнє середовище;
- обміркуйте чи створені у державі належні правові та організаційні засади для організації ефективної та стійкої системи управління такими відходами.

1.2. Здійсніть розробку стартапу зі збирання та утилізації електронних відходів. У процесі створення бізнес-моделі і розробки бізнес-плану обміркуйте можливість залучення інвестицій для даного проєкту і налагодження співпраці і партнерства з іншими суб'єктами (визначте якими саме) задля досягнення цілей безпечного поводження з такими відходами.

2. В Україні задля збереження лісового фонду президентським указом в рамках програми «Зелена країна» започатковано впровадження екологічної ініціативи «Масштабне заліснення України».

Здійсніть аналітичне дослідження сучасного стану реалізації даної екологічної ініціативи. У межах питань, що розглядаються, підготуйте відповідний аналітичний звіт (презентацію, доповідь), орієнтуючись на такі питання:

- обміркуйте чи створені у державі належні правові та організаційні засади для масштабного заліснення;

- визначте і проаналізуйте коло проблем, що виникають у процесі реалізації даного проекту;

- обґрунтуйте які конкретно заходи із залученням яких суб'єктів, на Ваш погляд, необхідно впровадити задля успішної реалізації ініціативи зі збільшення лісистості;

- визначте і обґрунтуйте перспективи подальшої реалізації зазначеної екологічної ініціативи у контексті боротьби зі зміною клімату і адаптацією до неї, покращення якості довкілля, стимулювання економічного розвитку тощо.

## **Тема 8. МЕХАНІЗМ «ЗЕЛЕНОГО» ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

1. Розробка та формування правових засад екологічно сталого відновлення.

2. Поняття і сутність «зеленого» відновлення: впровадження концепції «зеленого» відновлення України.

3. Принципи зеленого повоєнного відновлення України.

4. Сутність і значення цифрових «зелених» технологій у забезпеченні сталого розвитку: формування концепції «зеленої» цифрової трансформації у контексті повоєнної відбудови України.

5. Характеристика основних моделей «зеленого» повоєнного відновлення України.

6. Особливості реалізації Європейського зеленого курсу в Україні в умовах повоєнного відновлення.

### **Нормативно-правові акти та спеціальна література**

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 90.

Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 р. № 731. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72. Ст. 4118.

Андрусевич А., Козак З. Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості: аналітичний звіт. Січень-лютий 2024 р. URL: [https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report\\_2024-5-13-1\\_ukr.pdf](https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_2024-5-13-1_ukr.pdf).

Аналіз Проєкту Плану післявоєнного відновлення України та рекомендації Екодії. ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія». URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/plan-pislyavoen-vidnov-luhano-rekomend-ekodii.pdf>.

Анісімова Г. В., Донець О. В. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення воєнного і повоєнного відновлення й розвитку України у сфері безпеки довкілля. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу*: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 року). Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2022. С. 77-83.

Вербова О. С. Менеджмент «зеленого» підприємництва як домінанта забезпечення повоєнного сталого інклюзивного розвитку України. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / [відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б.] Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2025. С. 221-223.

Ваолевська Л. А., Мищак І. М. Правові засади розвитку промисловості та енергетики в умовах зеленого переходу та повоєнного відновлення України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75). № 1. С. 184-194.

Відбудова України: принципи та політика. / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б.В. ді Мауро. 2022. 508 с. URL: [https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book\\_Ukrainian\\_0.pdf](https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf).

Гетьман А. П. Відновлення України як ключовий напрям сучасної національної екологічної політики. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу*: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн

конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. С. 11-16.

Голубовська-Онісімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Алексєєва Є., Малькова Т. Реформи у сфері довкілля для повоєнного відновлення та європейської інтеграції України. К., 2023. 32 с. URL: [https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023\\_reforms\\_policy\\_paper.pdf](https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023_reforms_policy_paper.pdf).

Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. Київський міжнародний інститут соціології в рамках проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України». Червень 2023. URL: [https://ednannia.ua/images/Master\\_version\\_UKR\\_Rebuilding.pdf](https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf).

Заверюха М. М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 3. С. 164-167.

Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану: кол. моногр. : у 4 т. / Ін-т законодавства Верховної Ради України; Заг. ред. Р. О. Стефанчук, І. М. Мищак, Л. А. Савченко. Київ: Людмила, 2022. Т. 1: Концептуальні засади та інституційні механізми реалізації державної політики / І. П. Андрушко, О. В. Артеменко, Т. М. Барабаш, О. В. Геселев, Ю. В. Данилюк; Відп. ред. тому А. А. Коваленко. 2022. 313 с.

«Зелене» повоєнне відновлення України: візія та моделі. Аналітична записка. ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». 2022. 32 с.

Ігнатенко О., Шор К., Малькова Т., Гаврилюк Р., Іванов Д., Веремійчик Г., Кравченко О., Кученко Б., Мелень-Забрамна О. Повоєнне відновлення України: відбудова заради кращого майбутнього: аналітичний документ та рекомендації в рамках ініціативи «Зелене відновлення: відбудова заради кращого майбутнього». К., 2022. URL: <https://www.dossier.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/post-war-reconstruction-UA.pdf>.

Ільків Н. В. Основні напрями формування довкіллевої безпекової складової як пріоритету у відновленні України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 10 (68). С. 68-73.

Квасніцька О. О. Правове регулювання просторового розвитку та забудови територій в Україні: сучасні виклики в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Економіка та право*. 2022. №3. С. 60—71. URL: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.03.060>.

Котковський В. С., Москаленко В. Г., Дробчак А. Л. «Зелене» відновлення як шлях післявоєнної відбудови України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 7-8. С. 26-33.

План відновлення України: веб-сайт. URL: <https://recovery.gov.ua/>.

Повоєнне відновлення міст України: зелена відбудова та зелена трансформація. Авт. кол.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Романко С. Аналітичний документ. Листопад 2022. 43 с.

Рябчин О., Кулага Д. Зелене відновлення України: керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення. *Kyiv School of Economics*. 2023. 188 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-green-recovery-ukr.pdf>.

Сагайдак Ю. А., Харченко Т. Б. Формування «зеленої» моделі післявоєнного відновлення економіки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2022. Вип. 1 (91). С. 33-38.

Україна та Європейський зелений курс: квартальний огляд № 12 (жовтень-грудень 2024 року). URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-ta-yevropejskyj-zelenyj-kurs-kvartalnyj-oglyad-%e2%84%9612-zhovten-gruden-2024-roku/>

Єрмолаєва Т. В. Поствоєнне відновлення довкілля: українські реалії та тенденції. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз*: матеріали круглого столу (Харків, 12 трав. 2023 р.). Харків: Право, 2023. С. 197–200.

### **Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів освіти**

Підготуйте презентацію (аналітичний звіт, доповідь) на тему: «Майбутнє «зеленого» відновлення України: виклики та можливості», опираючись на такі основні питання:

- обміркуйте чи створені у державі належні правові та організаційні засади для «зеленого» повоєнного відновлення України;
- охарактеризуйте основні виклики, що гальмують процес «зеленого відновлення»;
- зверніть увагу на необхідності співробітництва різних стейкхолдерів і створення інструментів для забезпечення їх ефективної взаємодії;
- проаналізуйте можливості створення відповідних стимулів та підтримки для бізнесу і громад у сфері «зеленої» відбудови;

*Опираючись на результати дослідження, обґрунтуйте власне бачення майбутнього «зеленого» повоєнного відновлення України. З'ясуйте та проаналізуйте які зі сфер «зеленого» відновлення, на Ваш погляд, є найбільш перспективними.*

## **5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

### **Тема 1. ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

1. Об'єкти охорони навколишнього природного середовища.
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України у системі стратегічних цілей екологічної політики у державі.
3. Поняття та сутність екологічної держави: правові засади розбудови екологічної держави.

#### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

Загрозою екологічній безпеці, одним із провідних чинників зміни клімату і деградації екосистем, є військові дії, обумовлені повномасштабним вторгненням російських військ в Україну. Проаналізуйте вплив російської збройної агресії проти України на довкілля, зміну клімату та збільшення викидів парникових газів, за результатами чого сформулюйте власні висновки і рекомендації щодо їх усунення. Підготуйте відповідну презентацію (аналітичний звіт, доповідь).

### **Тема 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ**

1. Правовий статус Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України.
2. Державні реєстри у сфері охорони довкілля як джерело інформації для ухвалення управлінських рішень.
3. Екологічне інформаційне забезпечення в умовах війни: проблеми і перспективи.
4. Електронне врядування: зарубіжний досвід і його адаптація в умовах України.

#### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

У липні 2025 року урядом ухвалено рішення про ліквідацію Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, з покладенням його функцій на Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства. Проаналізуйте зазначене питання, спробуйте віднайти основні причини ліквідації профільного

міністерства, результати чого висвітліть у відповідній доповіді, під час виступу з якою озвучте власне бачення причинно-наслідкових зв'язків і висловіть власні міркування щодо доцільності такої ліквідації.

### **Тема 3. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕС-СТРУКТУР У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

1. Заходи з екологізації промислового виробництва.
2. Запровадження елементів сталого споживання і виробництва.

#### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

1. Підготуйте презентацію (аналітичний звіт, доповідь) на тему: «Екологічна трансформація бізнесу».
2. Дослідіть досвід країн-членів Європейського Союзу з питань здійснення екологічної модернізації підприємств, розгляньте можливість його адаптації до українських реалій, на підставі чого розробіть власні пропозиції і продемонструйте власне бачення щодо екомодернізації промислових підприємств в Україні, її поточного стану і напрямом подальшого удосконалення. Підготуйте відповідну презентацію, аналітичний звіт.

### **Тема 4. ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗНАЧИМИХ РІШЕНЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ**

1. Громадські екологічні організації, їх роль у становленні екологічної держави: правові засади створення і функціонування.
2. Участь громадськості у процесі стратегічної екологічної оцінки.
3. Поняття громадського екологічного інтересу, його роль у формуванні екологічної держави: співвідношення з публічним екологічним інтересом.

#### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

1. Проведіть аналітичне дослідження сучасного стану взаємодії громадськості з органами публічної влади і її ролі у формуванні екологічної політики. У межах питань, що досліджуються, підготуйте відповідну презентацію (доповідь).

2. Здійсніть порівняльно-правовий аналіз процедур прийняття рішень у сфері охорони довкілля, що передбачають участь громадськості, на прикладі України і однієї чи декілька іноземних держав, на власний вибір. Результати представте у відповідній доповіді.

## **Тема 5. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН**

1. Пріоритети кліматичної політики України в контексті європейської інтеграції.
2. Концепція кліматичної нейтральності і заходи щодо її досягнення.
3. Заходи у сфері захисту озонового шару.
4. Міжнародно-правовий механізм адаптації до зміни клімату.

### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

1. Підготуйте презентацію на тему: «Тенденції зміни клімату: шляхи вирішення кліматичних проблем».

2. Здійсніть порівняльно-правовий аналіз кліматичного врядування в Україні і на рівні держав-членів ЄС, визначивши систему центральних органів виконавчої влади у сфері кліматичної політики. Результати дослідження продемонструйте у відповідній порівняльній таблиці.

## **Тема 6. ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ**

1. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження.
2. Переваги і недоліки сонячної енергетики.
3. Програми стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи.

### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

У контексті сучасних вимог до енергетичного розвитку у багатьох країнах спостерігається активне впровадження ініціатив для подальшого розвитку сонячної енергетики. Які, на Вашу думку, ініціативи могли б бути запозичені Україною? Проаналізуйте найбільш ефективні і популярні з них (на прикладі будь-якої країни (на власний вибір)). На основі міжнародного досвіду

сформулюйте власну модель з заохочення і стимулювання до використання сонячних панелей, що можуть бути ефективно впроваджені в Україні.

## **Тема 7. СПЕЦІАЛЬНІ СФЕРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

1. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря.
2. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів.
3. Екологічні ініціативи з відновлення екологічно уражених територій.

### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

Виконайте творче завдання. Одним із ключових завдань держави на радіоактивно забруднених територіях є комплексне відновлення деградованих екосистем зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення та забезпечення соціально-економічного, науково-технологічного розвитку територій.

З цією метою Вам необхідно:

- оцінити і проаналізувати екологічний стан і перспективи розвитку зазначених територій;
- визначити ті екологічні проблеми, що потребують негайного вирішення, на Ваш погляд;
- які з можливих напрямів подальшого розвитку зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення Ви вважаєте найбільш оптимальними;

Опираючись на проведені дослідження обміркуйте конкретні заходи з відновлення деградованих радіоактивно забруднених екосистем.

## **Тема 8. МЕХАНІЗМ «ЗЕЛЕНОГО» ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

1. Напрямки та принципи «зеленого» повоєнного відновлення України.
2. Українська влада і процеси відновлення територій: суб'єкти «зеленого» відновлення.
3. Європейський зелений курс.
4. Система «зелених» вимог та критеріїв для бізнесу.

### ***Завдання та кейси для поточного контролю***

Унаслідок російської воєнної агресії кожна сфера суспільного життя в Україні зазнала суттєвих втрат. Задля усвідомлення першочергових кроків

держави на шляху розробки і реалізації програми з відновлення територій, визначення найбільш ефективних напрямів проаналізуйте міжнародний досвід повоєнного відновлення на прикладі Японії, Німеччини, Італії. На основі міжнародного досвіду розробіть власні пропозиції щодо відновлення України, з урахуванням «зеленої» складової процесів (екологічної, кліматичної).

## **6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ**

### **6.1. Питання для підсумкового контролю**

1. Об'єкти охорони навколишнього природного середовища: характеристика основних екологічних загроз і викликів.
2. Поняття екосистеми та особливості впровадження концепції екосистемних послуг як основи сталого розвитку.
3. Екологічні ініціативи та екологічні інновації: поняття, взаємозв'язок і класифікація.
4. Поняття та система інституційного забезпечення екологічних ініціатив.
5. Поняття екологічної функції держави.
6. Правові засади запровадження екосистемного підходу у державну екологічну політику: особливості формування екологічної інноваційної політики.
7. Регіональна і місцева екологічна політика та механізм її реалізації.
8. Державна система екологічного управління, її роль у формуванні екологічної держави.
9. Система органів державного екологічного управління спеціальної компетенції, їх повноваження.
10. Основні функції державного екологічного управління.
11. Мета та система екологічного планування.
12. Екологічне інформування.
13. Державний облік у галузі природокористування та природо охорони.
14. Державні реєстри у сфері охорони довкілля як джерело інформації для ухвалення управлінських рішень.
15. Екологічний контроль: поняття та види.
16. Повноваження органів управління щодо вирішення спорів у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля.
17. Повноваження та функції органів місцевого самоврядування, їх роль у впровадженні екологічних ініціатив.
18. Впровадження цифрових інноваційних підходів у систему екологічного управління.
19. Впровадження екологічних ініціатив у бізнес-процеси: особливості реалізації екологічних інновацій на підприємстві.
20. Економічні заходи забезпечення охорони довкілля: нормативно-правова регламентація стимулювання суб'єктів господарювання до запровадження інноваційних технологій.

21. Заходи з екологізації промислового виробництва.
22. Запровадження елементів сталого споживання і виробництва.
23. Особливості забезпечення виробництва безпечної продукції, впровадження екологічно чистих і маловідходних технологій, енергозберігаючої техніки тощо.
24. Публічно-приватне партнерство у механізмі забезпечення екологізації господарської діяльності.
25. Роль громадськості у формуванні і реалізації національної екологічної політики.
26. Характеристика основних форм участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень.
27. Правовий статус громадських екологічних організацій.
28. Поняття громадського екологічного інтересу, його роль у формуванні екологічної держави: співвідношення з публічним екологічним інтересом.
29. Впровадження громадських екологічних ініціатив як інструмент забезпечення екологічно збалансованого середовища та їх вплив на місцеві громади.
30. Екологічна освіта та її значення для формування екологічної культури та екологічної свідомості.
31. Глобальна зміна клімату та її вплив на екосистеми та середовище життєдіяльності людини.
32. Становлення та формування кліматичного законодавства в Україні.
33. Особливості реалізації державної кліматичної політики в Україні та організаційно-економічні механізми досягнення її цілей.
34. Державне регулювання та управління у сфері державної кліматичної політики: повноваження та функції державних органів.
35. Кліматичні ініціативи у системі заходів пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї.
36. Концепція кліматичної нейтральності і заходи щодо її досягнення.
37. Заходи у сфері захисту озонового шару.
38. Поняття та види альтернативних джерел енергії.
39. Законодавчі засади забезпечення використання альтернативних джерел енергії в Україні.
40. Державне управління у сфері використання альтернативних джерел енергії: основні засади державної енергетичної політики України.
41. Економіко-правовий механізм державного стимулювання використання альтернативних джерел енергії.
42. Особливості використання гідроенергії
43. Особливості використання сонячної енергії.
44. Особливості використання енергії вітру.
45. Еколого-правові вимоги щодо використання альтернативних джерел енергії.
46. Впровадження екологічних ініціатив у сфери використання, охорони та відтворення природних об'єктів та їх ресурсів.
47. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря.

48. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів.
49. Екологічні ініціативи у сфері використання та охорони природних комплексів.
50. Реалізація екологічних ініціатив з благоустрою та екологічної реабілітації природних територій.
51. Розробка та впровадження екологічних ініціатив у сферу поводження з відходами.
52. Впровадження екологічних ініціатив у туризмі і рекреації.
53. Формування правових засад екологічно сталого відновлення.
54. Поняття і сутність «зеленого» відновлення: впровадження концепції «зеленого» відновлення України.
55. Принципи зеленого повоєнного відновлення України.
56. Основні моделі «зеленого» повоєнного відновлення України.
57. Цифрові «зелені» технології у забезпеченні сталого розвитку: формування концепції «зеленої» цифрової трансформації у контексті повоєнної відбудови України.
58. Особливості реалізації Європейського зеленого курсу в Україні в умовах повоєнного відновлення.
59. Система «зелених» вимог та критеріїв для бізнесу.
60. Інституційний напрямок у механізмі забезпечення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля, збереження і відновлення екосистем: міжнародні та регіональні міжурядові організації.
61. Міжнародно-правовий механізм адаптації до зміни клімату.
62. Позитивний та негативний досвід використання альтернативних джерел енергії у зарубіжних країнах.

## **6.2. Виконання завдань підсумкового контролю**

Підготувати есе, в якому висвітлити будь-яку проблему, актуальну для сучасного інституційного забезпечення екологічних ініціатив. Під час підготовки використати ілюстративний практичний матеріал, власний досвід, соціологічні та статистичні дані. Сформулювати власний підхід до вирішення обраної проблеми. Публічно доповісти результати свого дослідження та захистити перед аудиторією.

## 7. РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

### Нормативно-правові акти:

Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Паризька угода ООН від 12 грудня 2015 року: ратифіковано Законом України від 14 липня 2016 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_l61#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text).

Директива Європейського парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_004-10#n722](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#n722).

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 року (з поправками, 32 33 внесеними Рішенням від 27 травня 2005 р. № II/1). *Офіційний вісник України*. 2010. № 33. Ст. 1191.

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату від 9 травня 1992 року: ратифіковано Законом України від 29 жовтня 1996 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text).

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2025. № 9. Ст. 19.

Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16 липня 2024 року. *Відомості Верховної Ради*. 2024. № 47. Ст. 269.

Про систему громадського здоров'я: Закон України від 6 вересня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 80. Ст. 4809.

Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56. Ст. 3270.

Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів: Закон України від 20 вересня 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 81. Ст. 4917.

Про енергетичну ефективність: Закон України від 21 жовтня 2021 року. *Офіційний вісник України*. 2021. № 89. Ст. 5745.

Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12 грудня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 21. Ст. 145.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів: Закон України від 12 грудня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 22. Ст. 150.

Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 90.

Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.

Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 12. Ст. 94.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: указ Президента України від 10 липня 2019 року № 512/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 16. Ст. 460.

Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки підприємств, що впроваджують найкращі доступні технології та методи управління на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2025 року № 522. *Офіційний вісник України*. 2025. № 45. Ст. 3054.

Про затвердження Порядку організації та проведення громадських слухань у процесі видачі інтегрованого довкілцевого дозволу (внесення змін до нього): постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 року № 194. *Офіційний вісник України*. 2025. № 24. Ст. 1546.

Про схвалення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 року № 587-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 63. Ст. 3775.

Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. *Офіційний вісник України*. № 77. Ст. 4554.

Про схвалення Енергетичної стратегії на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 47. Ст. 2575.

Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 р. № 731. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72. Ст. 4118.

Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26 липня 2022 року № 256. *Офіційний вісник України*. 2022. № 74. Т. 2. Ст. 4529.

Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 87. Ст. 5584.

Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 64. Ст. 4071.

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2019 р. № 879. *Офіційний вісник України*. 2019. № 86. Ст. 2898.

Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 26. Ст. 752.

Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 10 лютого 2025 року № 263. *Офіційний вісник України*. 2025. № 29. Ст. 1952.

Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18 грудня 2003 року № 168. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Ст. 357.

### Основні джерела:

Альтернативна енергетика: шляхи законодавчого стимулювання: колективна монографія / за заг. ред. Т. Є. Харитонової, Х. А. Григор'євої. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 520 с.

Бондар О. І., Галушкіна Т. П., Унгурян П. Я. «Зелена» економіка як підґрунтя екологізації місцевого розвитку: монографія. За заг. ред. д. б. н., проф. О. І. Бондаря. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 238 с.

Буканов Г. М. Державне управління у сфері формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні: теоретичний і практичний аспекти: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2020. 440 с.

Гобела В. В. Економіко-безпекова екологізація: теорія і практика: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 244 с.

Григор'єва Х. Продовольча безпека України: удосконалення законодавства в умовах воєнних, євроінтеграційних та екологічних викликів: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 228 с.

Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія / за наук. ред. д. е. н., проф. Є. В. Хлобистова. Київ: НІСД, 2012. 360 с. С. 304.

Правове забезпечення альтернативної енергетики в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Є. Харитонової, Х. А. Григор'євої, Є. О. Платонові. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 364 с.

Токар М. Громадські організації України в системі розвитку публічно-управлінських відносин: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2020. 412 с.

Kanivets L. Use of alternative energy sources in international legal processes. *Legal regulation of alternative energy in Ukraine: problems and prospects: Scientific monograph*. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. P. 185-216.

### Допоміжні джерела:

Анісімова Г. В., Донець О. В. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення воєнного і повоєнного відновлення й розвитку України у сфері безпеки довкілля. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу*: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 року). Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2022. С. 77-83.

Анісімова Г. В., Шинкарьов О. О. Еколого-правова складова розвитку громадянського суспільства. *International scientific discussion: problems, tasks and prospects. Scientific Collection «InterConf», (99): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (February 19-20, 2022)*. Brighton, Great Britain: A.C.M. Webb Publishing Co Ltd., 2022. С. 438-445.

Балюк Г. І. Правові засади державної екологічної політики України: сучасні проблеми. *Екологічне право України*. 2017. № 3/4. С. 8-15.

Баолевська Л. А., Мищак І. М. Правові засади розвитку промисловості та енергетики в умовах зеленого переходу та повоєнного відновлення України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75). № 1. С. 184-194.

Василюк О., Кривохижа М., Прекрасна Є., Норенко К. Вітряні електростанції та зміни клімату. Київ: UNCG, 2015. 32 с.

Вербова О. С. Менеджмент «зеленого» підприємництва як домінанта забезпечення повоєнного сталого інклюзивного розвитку України. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / [відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б.] Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2025. С. 221-223.*

Гетьман А. П. Відновлення України як ключовий напрям сучасної національної екологічної політики. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.)*. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. С. 11-16.

Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Формування еколого- й кліматично-правової політики в умовах російської військової агресії: нові доктринальні підходи. *Еколого-правова безпека суверенної держави в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. онлайн-конференції (Харків, 8 груд. 2022 р)*. Харків: Право, 2022. С. 5–13.

Голубовська-Онісімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Алексєєва Є., Малькова Т. Реформи у сфері довкілля для повоєнного відновлення та європейської інтеграції України. К., 2023. 32 с. URL: [https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023\\_reforms\\_policy\\_paper.pdf](https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/2023_reforms_policy_paper.pdf).

Григор'єва Х. А. Сонячна енергетика і довкілля: правові грані взаємодії. *Актуальні проблеми земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 грудня 2021 року) / за заг. ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги*. Харків : Юрайт, 2021. С. 56–60.

Дейнега М. А. Правові засади боротьби зі зміною клімату: Зелений курс в ЄС та Україні. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу (Харків, 12 трав. 2023 р.)*. Харків: Право, 2023. С. 50–53.

Дейч М. Є. Екологічний менеджмент: участь громадськості. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1. С. 87-90.

Єрмолаєва Т. В. Поствоєнне відновлення довкілля: українські реалії та тенденції. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз*: матеріали круглого столу (Харків, 12 трав. 2023 р.). Харків: Право, 2023. С. 197–200.

Жадан Є. В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 513-515. URL: [http://lsej.org.ua/5\\_2023/129.pdf](http://lsej.org.ua/5_2023/129.pdf).

Заверюха М. М. Діджиталізація в лісовій галузі. *Нариси науково-практичної конференції присвяченої проблематиці захисту прав людини (охорона довкілля)*: збірник тез доповідей. Київ: ГО «УКРО», 2021. С. 57–58.

Заверюха М. М., Караханян К. М. Еколого-правовий та природоресурсний аспекти взаємодії сонячної енергетики та довкілля. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 2. С. 107-111.

Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.

Задихайло Д. Д. Законодавство України про публічно-приватне партнерство як інструмент екологізації господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 373-376. URL: [http://lsej.org.ua/11\\_2022/88.pdf](http://lsej.org.ua/11_2022/88.pdf).

Зінченко М. Г., Філенко О.М. Екологічні інновації як фактор досягнення сталого розвитку суспільства. *Інтегровані технології та енергозбереження*. 2020. № 4. С. 90-98.

Ільків Н. В. Основні напрями формування довкіллевої безпекової складової як пріоритету у відновленні України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 10 (68). С. 68-73.

Інституціоналізація публічного управління та адміністрування у контексті інноваційного розвитку сільських територій: теорія і практика: монографія / А. С. Даниленко, П. І. Юхименко, Т. В. Сокольська та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України А.С. Даниленка. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 320 с.

Канівець Л. А. Екологічне інформаційне забезпечення в Україні в умовах глобалізаційних викликів: сучасний стан та перспективи. *Правова позиція*. 2025. № 2 (47). С. 110-114.

Канівець Л. А. Щодо визначення системи інституційного забезпечення екологічних ініціатив. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 2. С. 438-443.

Канівець Л. А. Регулювання викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами у системі заходів охорони атмосферного повітря. *Приватне та публічне право*. 2021. № 2. С. 25-30.

Караханян К. М. Правові засади розвитку гідроенергетики в контексті сталого розвитку України. *«ІНТЕРНАУКА». Серія «Юридичні науки»*. 2021. № 7 (41). С.35–41.

Квітка С., Миргородська М. Державна екологічна політика в умовах цифрового розвитку суспільства: механізми мережевого управління. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11. № 3. С. 30-37.

Комарницька Г. О. Вітчизняний досвід державно-приватного партнерства в умовах розвитку інституційно-інноваційної діяльності. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Вип. 44. С. 43—48.

Кононенко І. А. Взаємозв'язок екологічної культури та системи публічного управління. *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 247-251.

Котковський В. С., Москаленко В. Г., Дробчак А. Л. «Зелене» відновлення як шлях післявоєнної відбудови України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 7-8. С. 26-33.

Крисоватий А. І., Максимова І. І., Куриляк В. Є. Кліматично-нейтральна економіка: глобальна візія та цифрові механізми досягнення. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 305 с.

Купалова Г., Гончаренко Н., Андрусів У., Олешко Є., Демченко К. Екологічна модернізація виробництва в забезпеченні інноваційного розвитку промислових підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. V. 1(60). P. 512–521.

Легеза Ю. О. Участь громадськості в публічному управлінні у сфері використання природних ресурсів. *Право та державне управління*. 2017. № 2 (27). С. 62-68.

Літвак О. А. Еколого-інноваційна діяльність підприємств як складова частина біоекономічного розвитку. *Екологічні науки*. 2020. № 5. С. 28-35.

Малишева Н. Р., Вінник О. М. Екологія, економіка, цифровізація: правові проблеми взаємодії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29, № 2. С. 238–260.

Мартієнко А. І., Бондаренко С. А. Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232>.

Омельченко А., Пойдин П. Публічно-приватне партнерство як форма конструктивної взаємодії держави та бізнесу у сфері досягнення

екологобезпечного розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2019. № 6. С. 27-31.

Павлига А. В. Закордонний досвід правового забезпечення інноваційного використання відновлювальних джерел енергії. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 119 – 125.

Павлова О. В. Правові засади формування екологічної держави за участю громадськості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 21 с.

Платонова Є. О. Правові умови та особливості розміщення і функціонування вітрових електростанцій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 122–129. URL: [http://lsej.org.ua/9\\_2021/31.pdf](http://lsej.org.ua/9_2021/31.pdf).

Сірант М. М. Поняття та правова природа державно-приватного партнерства в галузі охорони навколишнього природного середовища. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 33-39.

Степан М. Голубка. Пріоритети інноваційного еколого-економічного розвитку України на етапі нових викликів сучасного світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 9 (267). С. 107-116.

Суєтнов Є. П. Правові засади впровадження екосистемного підходу в державну екологічну політику України. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 46-68.

Тішкова Н. Проблемні аспекти державного управління охороною навколишнього середовища в контексті європейської інтеграції України. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2 (51). Ч. 1. С. 52–60.

Федорчак О. Інституційний механізм державного управління. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1 (50). Ч. 1. С. 53–63.

Фелонюк Д. Л. Інституційно-функціональне забезпечення формування та здійснення екологічної політики України: деякі аспекти класифікаційних підходів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 6. С. 49-54.

Харитонova Т. Є. Альтернативні джерела енергії в Україні: проблеми та переваги використання. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінніх юридичних читань»* (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 294–295.

Харитонova Т. Є., Григор'єва Х. А. Енергетичний складник українського Green Deal: аналіз правових передумов. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 149–154.

Чумаченко І. Є. Правові засади екологічного управління. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. І. І. Каракаша, Т. Є. Харитонової, А. І. Черемнової; вид. 1-ге. Одеса: Гельветика, 2018. С. 86-114.

Яковшина Т. Ф. Адаптація ЄС до змін клімату та стійкі урбоєкосистеми: Навчальний посібник. Дніпро : ПДАБА. 2023. 109 с.

### **Ресурси відкритого доступу:**

<https://www.president.gov.ua/> – Президент України

*Законодавча влада*

<https://www.rada.gov.ua/> – Верховна Рада України

*Виконавча влада*

<https://www.kmu.gov.ua/> – Кабінет Міністрів України

<https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України

<https://www.dei.gov.ua/> – Державна екологічна інспекція України

*Судова влада*

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/> – Верховний Суд

<https://ccu.gov.ua/> – Конституційний Суд України

*Рекомендовані науково-аналітичні ресурси:*

<https://niss.gov.ua/> – Національний інститут стратегічних досліджень

<https://parlament.org.ua/> – Лабораторія законодавчих ініціатив

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського

## **ЗМІСТ**

|                                                                              |           |
|------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....</b>                                | <b>4</b>  |
| <b>2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....</b>                         | <b>6</b>  |
| <b>3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ .....</b>                         | <b>7</b>  |
| <b>4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО НИХ.....</b> | <b>39</b> |
| <b>5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....</b>                               | <b>68</b> |
| <b>6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ .....</b>            | <b>73</b> |
| <b>7. РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ .....</b>                                | <b>76</b> |

Навчальне електронне видання CD-ROM

**Колектив авторів:**

**Канівець** Людмила Анатоліївна,  
**Харитонova** Тетяна Євгенівна,  
**Григор'єва** Христина Антонівна,  
**Заверюха** Марина Михайлівна,  
**Караханян** Карина Мартинівна,  
**Платонова** Євгенія Олегівна,  
**Чумаченко** Інна Євгенівна

**ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**

для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «магістр»  
Національного університету «Одеська юридична академія»,  
за спеціальністю D3 «Менеджмент»

Друкується в авторській редакції

Один електронний оптичний диск (CD-ROM). Об'єм даних 1,06 Мб.  
Тираж 300 прим. Зам. 110. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк,  
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. + 38 066 936 25 49).

E-mail: vezhaprint@gmail.com

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення

**ВЕЖА-ДРУК**

ISBN 978-966-940-622-4



9 789669 406224 >